

KNF

**KOMISJA
NADZORU
FINANSOWEGO**

**PRACOWNICZE PROGRAMY EMERYTALNE
W 2017 ROKU**

URZĄD KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO

WARSZAWA 2018

DEPARTAMENT LICENCJI UBEZPIECZENIOWYCH

słowa kluczowe: PRACOWNICZE PROGRAMY EMERYTALNE, DODATKOWA
FORMA OSZCZĘDZANIA NA EMERYTURĘ

SPIS TREŚCI

SYNTEZA	4
1. WPROWADZENIE.....	6
2. STRUKTURA PRACOWNICZYCH PROGRAMÓW EMERYTALNYCH W PODZIALE NA FORMY	9
3. STRUKTURA PRACODAWCÓW WEDŁUG KRYTERIUM SIEDZIBY ORAZ FORMY PRAWNEJ	11
4. UCZESTNICY PPE.....	12
5. SKŁADKI	15
6. WYPŁATY I WYPŁATY TRANSFEROWE.....	20
7. AKTYWA ZGROMADZONE W PPE	23
8. PRZEPIY W ŚRODKÓW NA RACHUNKACH UCZESTNIKÓW PPE W 2017 R.....	25
9. ZMIANY ILOŚCIOWE I JAKOŚCIOWE W PPE	26
10. PROGRAMY U TWORZONE W 2017 ROKU.....	31
11. KONKLUZJE	36
SPIS WYKRESÓW	39
SPIS TABEL.....	39

SYNTEZA

Celem poniższego raportu jest prezentacja aktualnych danych dotyczących pracowniczych programów emerytalnych (PPE), będących jednym z elementów III filara systemu emerytalnego w Polsce. W opracowaniu przedstawiono podstawowe informacje charakteryzujące rynek pracowniczych programów emerytalnych według stanu na dzień 31.12.2017 r., jak również analizę porównawczą wybranych zagadnień przy uwzględnieniu danych za lata 1999-2017.

Wykorzystane w raporcie dane pozyskano od instytucji zarządzających środkami gromadzonymi w ramach programów (zakłady ubezpieczeń na życie, towarzystwa funduszy inwestycyjnych, pracownicze towarzystwa emerytalne) oraz od pracodawców prowadzących PPE, którzy zgodnie z przepisami ustawy o PPE¹, zobowiązani są do przekazywania organowi nadzoru rocznej informacji dotyczącej realizacji prowadzonego programu. Zakres tych informacji i tryb ich przekazywania określa Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 28 maja 2004 r. w sprawie przekazywania przez pracodawcę organowi nadzoru rocznej informacji dotyczącej realizacji prowadzonego pracowniczego programu emerytalnego (Dz. U. Nr 123, poz. 1297).

- na koniec 2017 r. funkcjonowały **1.053** pracownicze programy emerytalne, w tym: 645 realizowanych w formie umowy z zakładem ubezpieczeń, 382 realizowane w formie umowy z funduszem inwestycyjnym, 26 realizowanych z pracowniczym funduszem emerytalnym;
- wartość aktywów zgromadzonych w pracowniczych programach emerytalnych na dzień 31.12.2017 r. wyniosła **12,6 mld zł** i wzrosła o 11,0% w stosunku do 2016 r.;
- według stanu na 31.12.2017 r. PPE objętych było **395,8 tys. osób**, co stanowiło (według dostępnych danych) 2,41%² ogółu liczby osób pracujących; liczba uczestników PPE wzrosła w ostatnim roku o 0,2 tys. osób, tj. o 0,1%;
- średnia wartość aktywów przypadających na statystycznego uczestnika PPE w dniu 31.12.2017 r. wyniosła **31,9 tys. zł**³ i wzrosła o 3,0 tys. zł (tj. o 10,5%) w porównaniu do stanu na 31.12.2016 r.;
- w 2017 r. pracodawcy prowadzący programy wpłacili do PPE **1.224,6 mln zł** tytułem składki podstawowej (wzrost o 53,5 mln zł, tj. o 4,6% w stosunku do 2016 r.), zaś uczestnicy z własnych środków przekazali **40,8 mln zł** (składka dodatkowa);
- średnia roczna składka podstawowa przypadająca na jednego uczestnika PPE wyniosła **3 827 zł** (wzrost o 277 zł w stosunku do 2016 r.), zaś średnia roczna składka dodatkowa przypadająca na jednego uczestnika PPE – **1 209 zł** (wzrost o 17 zł w stosunku do 2016 r.);
- w 2017 r. z PPE dokonano wypłat na łączną kwotę **499,7 mln zł**, średnia wartość wypłaty wyniosła **31,7 tys. zł**;

¹ Art. 23 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o pracowniczych programach emerytalnych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 1449).

² Zgodnie z kwartalną informacją GUS o aktywności ekonomicznej ludności z dn. 23.02.2018 r. liczba osób pracujących na koniec IV kwartału 2017 r. wyniosła 16,404 mln osób.

³ Średnia wyliczona jako iloraz wartości środków w PPE na koniec roku i średniej liczby uczestników z początku i końca roku.

- ponad **11 tys.** uczestników w 2017 r. przekazało środki zgromadzone w PPE do innego PPE lub na IKE, zaś łączna wartość wypłat transferowych wyniosła **328,4 mln zł.**

Za najistotniejsze zjawiska, jakie miały miejsce na rynku PPE w 2017 r. uznać należy:

- utrzymujący się rozwój programów zarządzanych przez fundusze inwestycyjne, przy jednoczesnym wycofywaniu się pracodawców z programów w formie pracowniczego funduszu emerytalnego;
- zwiększenie się, po raz pierwszy od 2011 roku, nominalnej liczby funkcjonujących programów w stosunku rok do roku;
- poprawę podstawowych parametrów charakteryzujących rynek PPE w porównaniu z rokiem 2016: znaczący przyrost wartości aktywów zgromadzonych w pracowniczych programach emerytalnych oraz składek odprowadzanych do programu;
- zwiększone zainteresowanie oszczędzaniem w ramach PPE, mające najprawdopodobniej związek z zapowiadaniem wdrożeniem w 2019 roku systemu Pracowniczych Planów Kapitałowych.

1. WPROWADZENIE

Pracownicze programy emerytalne wraz z indywidualnymi kontami emerytalnymi oraz indywidualnymi kontami zabezpieczenia emerytalnego stanowią III filar zreformowanego systemu ubezpieczenia społecznego. Pracownicze programy emerytalne są dobrowolną formą grupowego oszczędzania na emeryturę, organizowaną przez pracodawcę przy współudziale pracowników. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o pracowniczych programach emerytalnych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 1449) składkę podstawową finansuje pracodawca, natomiast pracownik może dobrowolnie dokonywać dodatkowych wpłat z własnych środków w ramach składki dodatkowej. Środki wnoszone do programu są odprowadzane i zarządzane przez instytucję finansową, która jest wybierana przez pracodawcę i pracowników w fazie organizowania programu.

Stosownie do przepisów ww. ustawy, pracownicze programy emerytalne mogą być prowadzone w jednej z czterech form:

- w formie pracowniczego funduszu emerytalnego,
- w formie umowy o wnoszenie przez pracodawcę składek pracowników do funduszu inwestycyjnego,
- w formie umowy grupowego ubezpieczenia na życie pracowników z zakładem ubezpieczeń w formie grupowego ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym,
- w formie zarządzania zagranicznego⁴.

Pracowniczy program emerytalny może być utworzony przez jednego pracodawcę jako program zakładowy lub też wspólnie z innymi pracodawcami, którzy zdecydowali się na jego realizację na jednakowych warunkach - jako program międzyzakładowy.

Do dnia 31.12.2017 r. organ nadzoru zarejestrował 1.536 PPE, z czego na koniec 2017 r. funkcjonowały 1.053 programy (pozostałe 483 PPE to programy wykreślone z rejestru). W 2017 r., po raz pierwszy od 5 lat, liczba programów wpisanych do rejestru przewyższyła liczbę programów wykreślonych, co przełożyło się na zwiększenie liczby funkcjonujących PPE na koniec roku o 17 w stosunku do 2016 roku. Zauważalnie obniżyła się też liczba programów wykreślonych z rejestru (31 PPE), która była najniższa od 2010 roku. Szczegółowe omówienie przyczyn i skutków przeprowadzonych likwidacji pracowniczych programów emerytalnych zawarto w dalszej części niniejszego raportu.

W analizowanym okresie powstało 48 nowych programów. W ostatnich latach liczba nowo rejestrowanych programów utrzymywała się na stosunkowo stałym poziomie (średnio 30 rocznie) i zawierała się między 23 wpisami w 2016 r. a 37 w 2011 roku. Utworzenie blisko 50 nowych programów w ostatnim roku należy więc ocenić jako najlepszy na przestrzeni ostatnich lat rezultat. Dodatkowo, kolejnych kilkadziesiąt

**W 2017 r.
zarejestrowano 48
programów.**

**W 2017 r. z
rejestru
wykreślono 31
PPE.**

⁴ Na dzień sporządzenia raportu Komisja Nadzoru Finansowego nie wydała żadnej decyzji o wpisie do rejestru PPE programu prowadzonego w formie zarządzania zagranicznego.

wniosek o rejestrację programu zostało złożonych w końcu roku 2017, co oznacza, że nowe programy powstaną już w 2018 r.

W 2017 r. 77 pracodawców zaoferowało PPE swoim pracownikom.

Należy także zauważyć, że w 2017 r. do jednego z programów międzyzakładowych dołączyło 26 pracodawców, a ponadto jeden z nowo powstałych programów miał charakter międzyzakładowy co oznacza, że łącznie w system PPE w ostatnim roku włączyło się 77 nowych pracodawców (dla porównania w 2016 r. - 27 pracodawców).

W 2017 r. zdecydowanej większości nowo tworzonych programów nadano formę umowy z funduszem inwestycyjnym (38 programów). W pozostałych dwóch formach (umowa z zakładem ubezpieczeń oraz pracowniczy fundusz emerytalny) utworzono po 5 PPE.

W 2017 r. największej liczbie nowych PPE nadano formę umowy z funduszem inwestycyjnym.

W 2017 r. liczba osób objętych zabezpieczeniem zapewnianym przez system pracowniczych programów emerytalnych pozostała praktycznie na poziomie z końca 2016 r., jednakże nie oznacza to, że w programach nie pojawili się nowi uczestnicy. Wielkość tę należy bowiem odczytywać jako przyrost netto, co oznacza, że uwzględnieni są tu zarówno uczestnicy nowych programów, jak i osoby, które w ostatnim roku przystąpiły do programów wcześniej utworzonych, ale także (jako zmniejszenia) uczestnicy, którzy dokonali wypłaty czy wypłaty transferowej poza system PPE (na IKE) oraz uczestnicy programów zlikwidowanych. W 2017 roku uwagę zwraca znacząca liczba osób dokonujących wypłat (15,8 tys. osób) oraz wypłat transferowych na IKE (8,0 tys. osób), co oznacza, że ponad 23 tys. osób odeszło z systemu PPE. Powyższe w znacznym stopniu rzutuje na wielkość przyrostu netto uczestnictwa w ostatnim roku.

Przyrost liczby uczestników w ubiegłym roku był zdecydowanie najniższy w historii (jedynie o 0,2 tys. osób). Wielkość tę należy m.in. wiązać z poziomem zatrudnienia u pracodawców rejestrujących programy w ostatnim roku. Podczas gdy w poprzednich latach do grona pracodawców oferujących pracownikom programy dołączali pracodawcy o znacznej wielkości zatrudnienia, w 2017 roku na program decydowały się podmioty, w których zatrudnienie kształtuje się na znacząco niższym poziomie, co miało bezpośrednie przełożenie na przyrost uczestnictwa netto w sektorze PPE. Kolejnym czynnikiem obniżającym wskaźniki uczestnictwa była znacząca liczba osób, które wycofały się z systemu PPE, bądź to ze względu na spełnienie warunków uprawniających do wypłaty środków, bądź przeniesienie środków na IKE, np. z uwagi na zmianę pracodawcy. Tego rodzaju zdarzenia dotyczyły łącznie 23,7 tys. osób. Napływ nowych uczestników, szacowany jedynie na ok. 3,5 tys. osób w nowo utworzonych programach, w których do końca roku rozpoczęto proces przyjmowania uczestników, nie zdołał zrekompensować naturalnego procesu odejść z systemu.

Ogółem na koniec 2017 roku w pracowniczych programach emerytalnych uczestniczyło 395,8 tys. pracowników, przy czym roczny przyrost ich liczby wyniósł 0,1%.

Aktywa zgromadzone w pracowniczych programach emerytalnych w 2017 roku zwiększyły się o kwotę ponad 1,2 mld zł i według stanu na 31.12.2017 r. wyniosły 12,6 mld zł (wzrost o 11,0% w stosunku rocznym). Przeciętna wartość środków zgromadzonych na rachunku statystycznego uczestnika PPE wyniosła w 2017 r. średnio 31,9 tys. zł i wzrosła w ostatnim roku o 3,0 tys. zł.

Na koniec 2017 r. w PPE zgromadzono blisko 12,6 mld zł.

Pracodawcy prowadzący PPE w 2017 r. odprowadzili na konta swoich pracowników składki podstawowe w wysokości 1.224,6 mln zł. Po raz pierwszy, roczna wartość składek wniesionych na konta uczestników pracowniczych programów emerytalnych przekroczyła 1,2 miliarda złotych, zaś jej przyrost – o blisko 54 mln zł w stosunku rocznym – był nominalnie najwyższy od 2011 roku. Podobnie, najwyższą w historii wartość (blisko 41 mln zł), odnotowano w przypadku składek dodatkowych, czyli składek opłacanych indywidualnie przez uczestników (wzrost o 5,0% w stosunku do 2016 r.).

Tabela 1. Wybrane dane dot. rynku PPE w latach 2008-2017

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Liczba działających PPE (liczba wpisanych PPE pomniejszona o wykreślone PPE)	1 078	1 099	1 113	1 116	1 094	1 070	1 064	1 054	1 036	1 053
Liczba PPE zarejestrowanych w danym roku	77	49	29	37	33	33	29	25	23	48
Liczba PPE wykreślonych w danym roku	15	32	15	34	55	57	35	35	41	31
Liczba uczestników PPE (w tys.)	325,0	333,5	342,5	344,6	358,1	375,0	381,0	392,6	395,6	395,8
Wartość składek podstawowych odprowadzonych w danym roku (w mln zł)	806,0	864,4	948,3	1 041,8	1 079,5	1 122,4	1 172,7	1 192,9	1 171,1	1 224,6
Wartość składek dodatkowych odprowadzonych w danym roku (w mln zł)	26,0	24,5	26,3	30,5	34,2	31,9	36,3	38,3	38,9	40,8
Wartość zgromadzonych aktywów na koniec roku (w mln zł)	3 607,7	4 998,2	6 286,1	6 597,7	8 350,9	9 407,3	10 259,5	10 623,4	11 394,5	12 643,5
Średnia roczna składka podstawowa na uczestnika (w zł)	2 975	3 115	3 335	3 646	3 707	3 643	3 686	3 660	3 550	3 827
Średnia roczna składka dodatkowa na uczestnika (w zł)	1 001	915	1 002	1 119	1 210	1 030	1 114	1 204	1 192	1 209
Średnia wartość rachunku PPE na koniec roku na uczestnika (w zł) ⁵	11 325	15 180	18 597	19 204	23 767	25 665	27 142	27 464	28 912	31 951

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE i pracodawców prowadzących PPE, obliczenia własne.

⁵ Średnia wyliczona jako iloraz wartości środków w ramach PPE na koniec roku i średniej liczby uczestników z początku i końca roku.

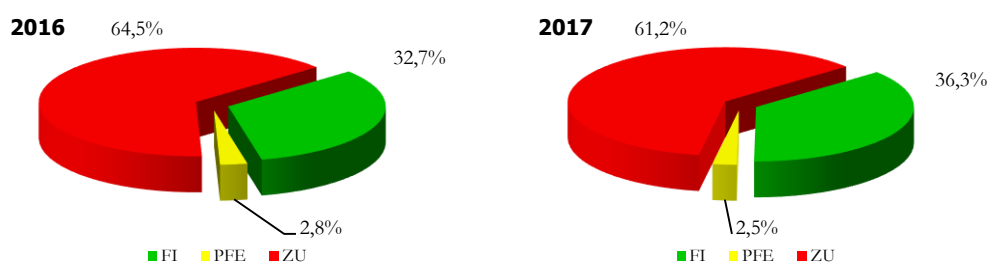
2. STRUKTURA PRACOWNICZYCH PROGRAMÓW EMERYTALNYCH W PODZIALE NA FORMY

Na koniec 2017 r. funkcjonowały 1.053 programy, prowadzone przez 1.149 pracodawców⁶, w tym:

- 645 w formie umowy grupowego ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym,
- 382 w formie umowy o wnoszenie przez pracodawcę składek pracowników do funduszu inwestycyjnego,
- 26 w formie pracowniczego funduszu emerytalnego.

Na koniec 2017 r. funkcjonowało 1.053 PPE prowadzonych przez 1.149 pracodawców.

Wykres 1. Struktura PPE według liczby programów w poszczególnych formach

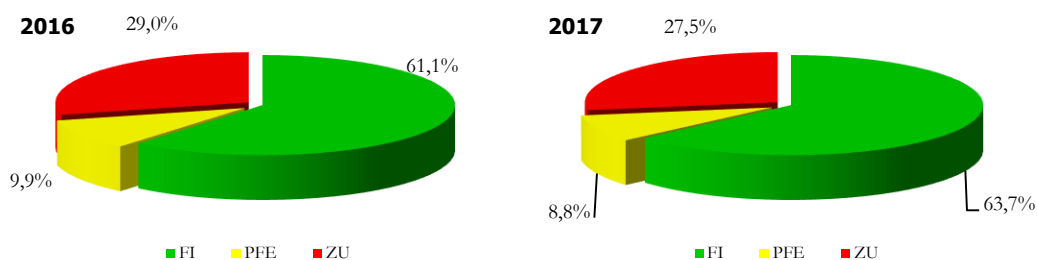

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Najczęściej realizowaną formą PPE w 2017 r. były, podobnie jak w latach poprzednich, programy w formie ubezpieczeniowej. Stałą tendencją występującą w ostatnich latach jest jednakże coroczne obniżanie się nominalnej liczby programów realizowanych w tej formie, przy jednoczesnym systematycznym wzroście liczby programów w formie umowy z funduszem inwestycyjnym, co przejawia się stopniową zmianą proporcji między tymi formami (w 2008 r. było to 74% do 23%, w 2017 r. – 61% do 36%). Począwszy od 2008 roku liczba programów prowadzonych przez zakłady ubezpieczeń spadła nominalnie o 158 (z 803 programów realizowanych w 2008 r. do 645 na koniec 2017 r.), przy jednoczesnym wzroście o 131 PPE programów obsługiwanych przez fundusze inwestycyjne. W 2017 r., podobnie jak rok wcześniej, dodatkowo obniżyła się liczba programów realizowanych w formie pracowniczego funduszu emerytalnego (z 29 do 26 PPE). Ma to związek m.in. z finalizacją procesu likwidacji pracowniczego funduszu emerytalnego Unilever oraz związaną z tym zmianą formy programów prowadzonych przez podmioty z tej grupy kapitałowej.

⁶ Część pracodawców realizuje programy o charakterze międzyzakładowym.

Wykres 2. Struktura PPE według liczby uczestników w poszczególnych formach

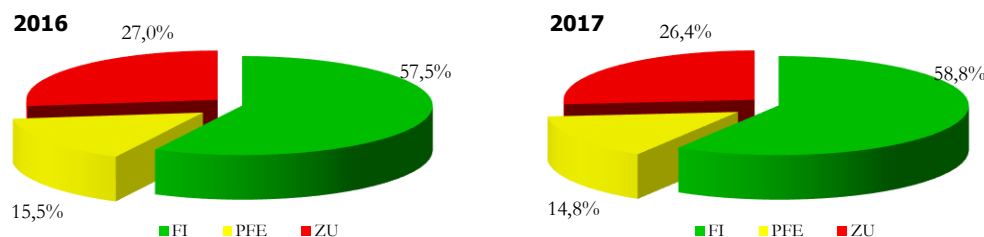
Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Na koniec 2017 r. w pracowniczych programach emerytalnych uczestniczyło 395,8 tys. osób. Liczba uczestników PPE w 2017 r. wzrosła w porównaniu z 2016 r. ogółem jedynie o 0,2 tys. osób, tj. o 0,1%. Wielkość ta nie odzwierciedla jednakże zmian w rozkładzie uczestnictwa pomiędzy poszczególnymi formami, jakie miały miejsce w ubiegłym roku: w programach prowadzonych przez fundusze inwestycyjne odnotowano wzrost uczestnictwa netto o 10,1 tys. osób, podczas gdy w pozostałych formach spadła liczba uczestników (o ponad 4,4 tys. osób w formie PFE i nieco ponad 5,4 tys. osób w formie ubezpieczeniowej).

Na koniec 2017 r. w PPE uczestniczyło 395,8 tys. osób.

Ostateczna liczba uczestników programów w danej formie na dzień 31 grudnia 2017 r. jest oczywiście wypadkową szeregu zdarzeń, jakie mają miejsce w ciągu całego roku i skutkują uzyskaniem lub utratą uczestnictwa w pracowniczych programach emerytalnych, ale także mają związek z przenoszeniem się uczestników pomiędzy instytucjami finansowymi realizującymi programy. Te ostatnie przyczyny miały również znaczenie dla zmian w strukturze PPE, jakie nastąpiły w 2017 roku. W związku ze sfinalizowaniem przez Grupę Unilever likwidacji Pracowniczego Funduszu Emerytalnego Unilever Polska oraz decyzją o przeniesieniu wszystkich aktywów zgromadzonych w programach prowadzonych przez pracodawców tej grupy kapitałowej do innego typu instytucji finansowych (do funduszy inwestycyjnych), nastąpiło przesunięcie kilku tysięcy uczestników z programów prowadzonych w formie pracowniczego funduszu emerytalnego do programów prowadzonych przez fundusze inwestycyjne. Zmiany te w pewnym stopniu oddziałują na ogólny obraz struktury rynku PPE w 2017 roku.

Wykres 3. Struktura PPE według wartości aktywów w poszczególnych formach

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE i pracodawców prowadzących PPE; obliczenia własne

Aktywa zgromadzone w pracowniczych programach emerytalnych według stanu na 31.12.2017 r. miały wartość 12.643,5 mln zł. W 2017 r. wartość środków zarządzanych przez instytucje finansowe w ramach PPE zwiększyła się o 1.249,0 mln zł, tj. o 11,0%. Wzrost dynamiki przyrostu aktywów miał miejsce już w 2016 roku, jednak w 2017 r. osiągnął wartość dwucyfrową i kwotę istotnie przekraczającą miliard złotych, co nie miało miejsca od lat 2012-2013.

Przyrost wartości aktywów PPE w 2017 r. wyniósł 11,0%.

Per saldo przyrost aktywów był niemalże równy sumie składek odprowadzonych w ciągu roku do programów. Należy jednak mieć na względzie wypłaty i wypłaty transferowe na IKE dokonywane w ciągu roku na łączną kwotę 0,72 mld zł, co wskazuje, że w 2017 roku wzrosła efektywność inwestycji dokonywanych przez zarządzających środkami. Z pewnością miała na to wpływ dobra koniunktura na rynku finansowym, jaka miała miejsce w 2017 roku: solidne wzrosty indeksów giełdowych, dość dobra sytuacja na rynku krajowych dłużnych papierów wartościowych oraz niska inflacja. Natomiast sam wzrost wartości składek odprowadzanych do pracowniczych programów emerytalnych w ostatnim roku wyniósł nieco ponad 4,5%.

3. STRUKTURA PRACODAWCÓW WEDŁUG KRYTERIUM SIEDZIBY ORAZ FORMY PRAWNEJ

Według stanu na 31.12.2017 r., najwięcej pracodawców prowadzących PPE działało na terenie województw: mazowieckiego i śląskiego (odpowiednio: 20% i 14%) oraz wielkopolskiego i pomorskiego (9-10%). Ze względu na niewielki udział nowo tworzonych PPE w ogólnej liczbie zarejestrowanych programów, rozkład pracodawców pomiędzy poszczególne województwa utrzymuje się na podobnym poziomie jak w latach poprzednich.

Tabela 2: Udział pracodawców w rynku PPE w podziale na województwa (stan na dzień 31.12.2017 r.)

Województwo	Udział działających pracodawców w rynku PPE
dolnośląskie	7,22%
kujawsko-pomorskie	4,26%
lubelskie	2,44%
lubuskie	1,04%
łódzkie	6,96%
małopolskie	7,75%
mazowieckie	20,02%
opolskie	3,57%
podkarpackie	3,83%
podlaskie	2,00%
pomorskie	9,23%
śląskie	14,10%
świętokrzyskie	1,91%
warmińsko-mazurskie	2,26%

wielkopolskie	10,36%
zachodniopomorskie	3,05%

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Podobnie jak w ubiegłych latach, co drugi pracodawca prowadzący PPE na koniec 2017 r. był zorganizowany w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, natomiast co czwarty jako spółka akcyjna. Wśród pozostałych form organizacyjno-prawnych pracodawców najliczniej reprezentowane są spółdzielnie oraz działalność gospodarcza wykonywana osobiście przez osobę fizyczną (odpowiednio 12,4% i 4,6%).

Tabela 3: Udział pracodawców w rynku PPE w podziale na formę prawną (stan na dzień 31.12.2017 r.)

Forma prawna pracodawcy	Udział działających pracodawców w rynku PPE
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	49,95%
Spółka akcyjna	24,46%
Spółdzielnia	12,45%
Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	4,61%
Spółka jawna	2,87%
Jednostka badawczo-rozwojowa	0,78%
Państwowa jednostka organizacyjna posiadająca osobowość prawną	0,35%
Spółka cywilna	0,61%
Oddział przedsiębiorców zagranicznych, przedsiębiorstwo zagraniczne	0,70%
Szkoła wyższa	0,52%
Fundacja	0,61%
Stowarzyszenie	0,35%
Samorząd gospodarczy i zawodowy	0,17%
Inne	1,57%

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

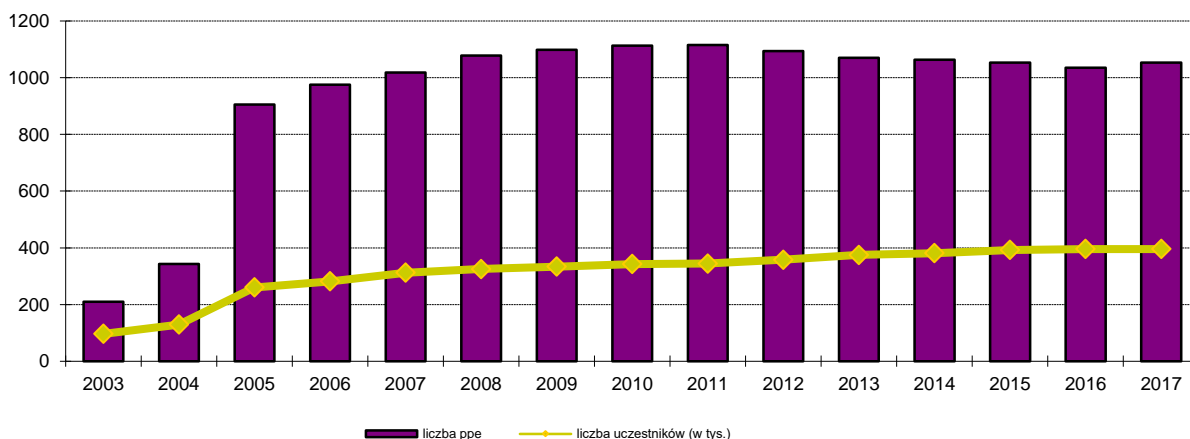
4. UCZESTNICZY PPE

Liczba uczestników pracowniczych programów emerytalnych na koniec 2017 r. pozostała na poziomie zbliżonym do poprzedniego roku i wyniosła 395,8 tys. uczestników.

Poniższy wykres prezentuje podstawowe dane liczbowe dotyczące PPE: liczbę programów oraz liczbę uczestników w latach 2003-2017.

W 2017 r. liczba uczestników wzrosła o 0,2 tys. osób.

Wykres 4: Rozwój PPE – liczba programów oraz liczba uczestników PPE w latach 2003-2017

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

W ostatnich latach można było zaobserwować spadek nominalnej liczby funkcjonujących programów, przy jednoczesnym istotnym przyroście ogólnej liczby uczestników pracowniczych programów emerytalnych (przykładowo, w 2015 roku pomimo nominalnego spadku liczby PPE o 10, w systemie rozpoczęło oszczędzanie 11,6 tys. osób). W 2016 roku liczba programów wykreślonych także przewyższyła liczbę programów zarejestrowanych w tym okresie, lecz uczestnictwo netto nie rosło już tak szybko (przyrost o 3 tys. osób). Ostatni rok przyniósł całkowite odwrócenie obserwowanych wcześniej relacji, bowiem nastąpił wzrost liczby funkcjonujących programów (o 17 PPE netto), jednak liczba uczestników netto pozostała na poziomie z końca 2016 r. Nie świadczy to jednak o tym, że w systemie nie rozpoczęły oszczędzania nowe osoby. W programach zarządzanych przez fundusze inwestycyjne, które były najczęściej wybierane przez podmioty zakładające programy, roczny przyrost uczestnictwa wyniósł 10,1 tys. osób. Jednak wobec spadku liczby uczestników w pozostałych formach, powodowanego m.in. zmianami formy programów oraz wypłatami i wypłatami transferowymi na IKE, przyrost netto wyniósł zaledwie 0,2 tys. osób.

W roku 2017 nastąpił wzrost liczby funkcjonujących programów.

Na koniec 2017 r. 78% osób objętych dobrowolnym zabezpieczeniem emerytalnym w ramach PPE stanowili uczestnicy czynni, czyli osoby, na rzecz których w ostatnim kwartale pracodawca odprowadził składki podstawowe. Pozostałe 22% stanowili uczestnicy bierni, tzn. osoby na rzecz których nie były odprowadzane składki. Są to np. osoby, które dobrowolnie wystąpiły z programu, bądź zmieniły pracodawcę i pozostawiły środki w programie prowadzonym przez dotychczasowego pracodawcę. W kategorii tej uwzględniani są także inni uczestnicy, za których w ostatnim kwartale roku nie były odprowadzane składki (jak uczestnicy programów, w których czasowo zawieszono odprowadzanie składek, uczestnicy programów uruchamianych na przełomie roku etc.), którzy nie mieszczą się w zakresie pojęciowym uczestnika biernego, jednakże są ujmowani w tej pozycji w sprawozdaniach przekazywanych UKNF przez instytucje finansowe.

Tabela 4: Liczba uczestników czynnych i biernych w PPE (w tys.)

Forma PPE	Liczba uczestników czynnych		Liczba uczestników biernych	
	2016	2017	2016	2017
FI	216,8	203,0	25,0	48,9
PFE	20,3	17,4	19,1	17,5
ZU	93,1	89,4	21,3	19,6
Ogółem PPE	330,2	309,8	65,4	86,0

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Analiza zmian, jakie zaszły w 2017 roku w zakresie uczestnictwa w PPE, poszerzona o dane o uczestnikach czynnych i biernych wykazała, że na przestrzeni ostatniego roku istotnie wzrosła liczba uczestników, którzy posiadają środki w programach, jednak nie są już za te osoby odprowadzane składki (uczestnictwo bierne). Ogółem liczba takich osób wzrosła o 21 tys. (32%) i przyrost ten w całości został wygenerowany przez programy realizowane w formie umowy z funduszem inwestycyjnym (w pozostałych dwóch formach liczba uczestników biernych spadała). Z kolei liczba uczestników czynnych, tzn. takich, za których pracodawca wnosi składki, w ostatnim roku obniżyła się do poziomu 310 tys. uczestników, zaś spadek dotyczył wszystkich form, w jakich realizowane są programy (nominalnie najwyższy był w programach realizowanych przez fundusze inwestycyjne – o blisko 14 tys. osób, natomiast w ujęciu procentowym największy spadek dotyczył programów realizowanych przez pracownicze fundusze emerytalne – 14%). Po raz pierwszy w historii poziom uczestnictwa czynnego był niższy niż 80% i wyniósł 78%.

Wszystko to oznacza, że w 2017 roku, pomimo rejestracji 48 nowych programów, liczba osób objętych tą formą zabezpieczenia emerytalnego, za które były odprowadzane składki, spadła.

Wskaźnik uczestnictwa w pracowniczych programach emerytalnych, wyznaczony jako stosunek liczby uczestników, na rzecz których wnoszone są składki do programów oraz liczby osób zatrudnionych u pracodawców prowadzących PPE, na koniec 2017 r. wyniósł 61,6% i wzrósł aż o 10,8 pkt. proc. w stosunku do wskaźnika z końca 2016 r., do poziomu zbliżonego do końca 2015 r.

W 2017 roku, podobnie jak we wcześniejszych latach, prawie co 10-ty uczestnik PPE, oprócz składki finansowanej przez pracodawcę, wnosił do programu z własnych środków kwoty tytułem składki dodatkowej. Odsetek osób odprowadzających dodatkowe kwoty do programu pozostał na zbliżonym poziomie do odnotowanego na koniec 2016 roku – uczestników odprowadzających składki dodatkowe (w wartościach bezwzględnych) było o 1,0 tys. osób więcej niż w 2016 roku. Jednocześnie suma odprowadzonych w ciągu roku składek dodatkowych zwiększyła się w porównaniu z 2016 rokiem o blisko 2 mln zł, tj. o 5,0% i wyniosła 40,8 mln zł, przy 38,9 mln zł w 2016 r. Te dwa czynniki przełożyły się ogółem na wzrost o 16,5 zł średniej składki dodatkowej wyznaczonej tylko w odniesieniu do osób wnoszących te składki, która w 2017 roku wyniosła 1 209 zł.

W analizowanym okresie nadal zdecydowanie dominowały programy, w których uczestniczyło mniej niż 50 osób. Podobnie jak w 2016 roku, co drugi pracowniczy program emerytalny liczył do 50 uczestników. Zmiany udziału poszczególnych grup programów w ogólnej liczbie PPE na przestrzeni ostatniego roku nie przekraczały 1,0 pkt. proc. w stosunku do 2017 r.

**Tabela 5: Struktura rynku PPE według wielkości programów
(stan na dzień 31.12.2017 r.)**

Liczba uczestników programu	Udział w rynku według wielkości PPE
do 50	52,25%
51-100	12,34%
101-200	12,79%
201-300	5,95%
301-400	4,33%
401-500	2,16%
501-1000	4,15%
1001-1500	2,16%
1501-2000	0,90%
powyżej 2000	2,97%
Ogółem PPE	100,0%

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

5. SKŁADKI

Zgodnie z ustawą o pracowniczych programach emerytalnych, wysokość składki podstawowej jest ustalana w umowie zakładowej i może być ona określona procentowo od wynagrodzenia uczestnika, albo też w jednakowej kwocie dla wszystkich uczestników programu albo procentowo od wynagrodzenia z określeniem maksymalnej kwotowej wysokości składki.

Na 1.053 programy funkcjonujące na koniec 2017 r., w przypadku 767 wysokość finansowanej przez pracodawcę składki została określona jako procent od wynagrodzenia uczestnika programu, w tym w 125 przypadkach składka miała dodatkowo kwotowy limit. W pozostałych programach wysokość składki podstawowej została określona kwotowo i mieściła się w przedziale od 30 do 394 zł w PPE prowadzonych w formie umowy z funduszem inwestycyjnym oraz od 1 do 400 zł w programach w formie umowy z zakładem ubezpieczeń. W przypadku PPE prowadzonych w formie pracowniczego funduszu emerytalnego we wszystkich programach wysokość składki podstawowej została określona procentowo.

Tabela 6: Wysokość składki podstawowej określona w umowie zakładowej

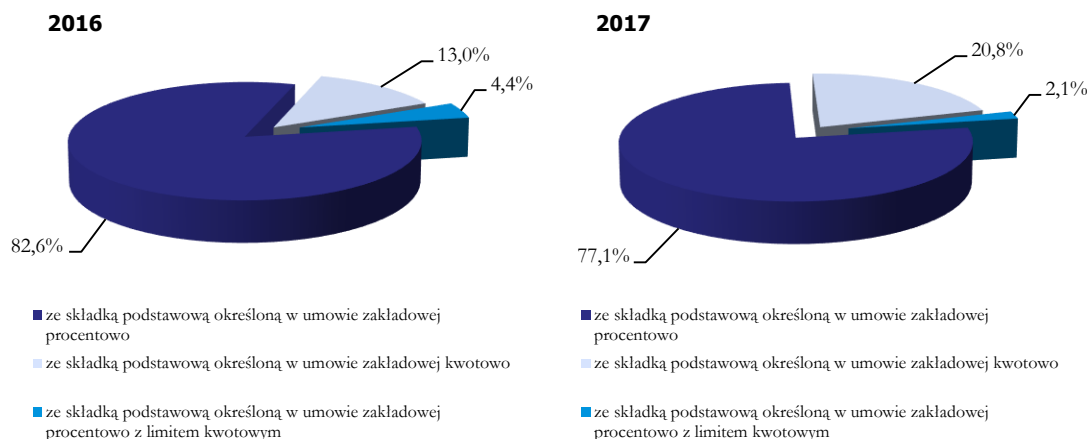
Wysokość składki podstawowej z umowy emerytalnej	Liczba PPE		Udział w rynku	
	2016	2017	2016	2017
poniżej 1%	2	2	0,1%	0,2%
1%-1,99%	38	38	3,9%	3,6%
2%-2,99%	70	74	6,3%	7,0%
3%-3,99%	91	108	8,2%	10,3%
4%-4,99%	75	85	7,0%	8,1%
5%-5,99%	89	90	9,0%	8,5%
6%-6,99%	40	38	4,1%	3,6%
7,00%	348	332	33,9%	31,5%
wysokość składki określona kwotowo	283	286	27,5%	27,2%
Ogółem PPE	1 036	1 053	100,00%	100,00%

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Wśród 48 programów wpisanych do rejestru PPE w 2017 r., zdecydowana większość (38 PPE, tj. 80%) to programy ze składką podstawową określoną procentowo, w tym w 1 z nich dodatkowo wprowadzono kwotowy limit wysokości składki. W pozostałych 10 programach składka została określona kwotowo.

Porównując te wielkości z 2016 rokiem, można zaobserwować, że zauważalnie wzrósł udział nowo tworzonych programów ze składką określoną kwotowo (z 3 do 10 PPE). Ponadto, w 2017 r. zdecydowanie obniżył się, w porównaniu z 2016 r., udział nowych programów, w których składka podstawowa została ustalona na maksymalnym, 7-procentowym poziomie. Podczas gdy w 2016 r. w co czwartym utworzonym programie pracodawca zdecydował się finansować składkę w wysokości 7%, w 2017 r. tylko 4 pracodawców wybrało to rozwiązanie. Natomiast najbardziej popularną opcją była składka w wysokości 4% (zdecydowano się na nią w 9 nowych programach).

Powyższe obserwacje wydają się wskazywać na większą niż w ostatnim czasie ostrożność pracodawców w zaciąganiu długoterminowych zobowiązań, jakimi są koszty zapewnienia zabezpieczenia emerytalnego pracowników.

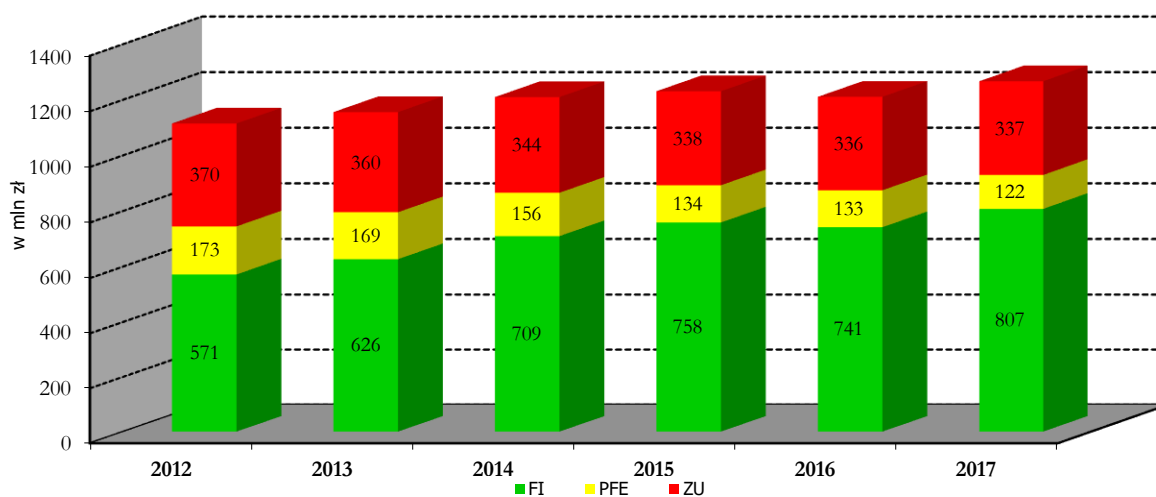
Wykres 5: Struktura PPE utworzonych w 2016 r. i 2017 r. według sposobu określenia składki podstawowej

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE, obliczenia własne

W 2017 r. do pracowniczych programów emerytalnych odprowadzono łącznie 1.265,4 mln zł składek, w tym 1.224,6 mln zł z tytułu składek podstawowych i 40,8 mln zł z tytułu składek dodatkowych. Przyrost odprowadzonych do PPE składek, zarówno podstawowych, jak i dodatkowych wyniósł po blisko 5%, co na tle ostatnich lat jest wielkością stosunkowo korzystną. W ujęciu wartościowym, roczna suma odprowadzonych składek podstawowych w 2017 r. po raz pierwszy przekroczyła 1,2 mld zł, zaś składek dodatkowych – także pierwszy raz – była wyższa niż 40 mln zł.

W 2017 r. do PPE odprowadzono 1.210 mln zł tytułem składek.

Poniżej zaprezentowano roczne sumy składek odprowadzonych do poszczególnych typów instytucji finansowych w ramach PPE w latach 2012-2017.

Wykres 6: Łączna suma składek odprowadzonych do PPE w danym roku w latach 2012-2017

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

W 2017 r. do pracowniczych programów emerytalnych wpłynęło 53,5 mln zł składek podstawowych więcej niż w 2016 r. W tym samym okresie liczba uczestników czynnych, czyli osób za które są odprowadzane składki, zmalała aż o 20,4 tys. osób, co musiało mieć wpływ na istotny wzrost średniej wartości rocznej składki podstawowej w przeliczeniu na uczestnika o 277 zł.

Średnia roczna składka podstawowa przypadająca na uczestnika w 2017 r. zwiększyła się o 277 zł.

Konto statystycznego uczestnika PPE w 2017 r. zostało zasilone kwotą 3,8 tys. zł (tytułem składki podstawowej). Ponadto, statystyczny uczestnik PPE w 2017 r. przeznaczył z własnych środków 103 zł na dodatkowe wpłaty do PPE (składka dodatkowa). Natomiast średnia roczna wartość odprowadzonych składek dodatkowych wyznaczona w przeliczeniu jedynie na osoby opłacające składkę dodatkową (nie zaś na wszystkich uczestników PPE) wyniosła 1.209 zł, tj. o 17 zł więcej niż w 2016 r.

Tabela 7: Wysokość średniej rocznej składki podstawowej i dodatkowej na uczestnika (w zł)

Forma PPE	Średnia roczna składka podstawowa ⁷		Średnia roczna składka dodatkowa ⁸	
	2016	2017	2016	2017
FI	3 348,7	3 703,6	1 178,7	1 209,2
PFE	5 786,2	6 209,2	2 099,8	2 005,6
ZU	3 482,8	3 617,7	895,6	942,6
Rynek PPE	3 549,2	3 826,6	1 192,1	1 208,6

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE i pracodawców prowadzących PPE; obliczenia własne

Porównując zmiany wartości średniej składki podstawowej w przeliczeniu na uczestnika w poszczególnych instytucjach na przestrzeni ostatnich lat, można dostrzec, że wskaźnik ten podlega dość znacznym wahaniom, zarówno *in plus*, jak i *in minus*, przy czym w jednym roku w niektórych formach następuje jego wzrost, w innych spadek. Począwszy od 2013 r., corocznie wzrasta wartość średniej składki w programach realizowanych przez pracownicze fundusze emerytalne, przy czym zmiany te są znaczące: o 147 zł w 2013 r., 299 w 2014 r., 98 zł w 2015 r., aż 455,2 zł w 2016 r. i 423,0 zł w 2017 r. W programach w formie ubezpieczeniowej w tym samym okresie odnotowano wzrost odpowiednio o 26, 102, 139, 35 i 135 zł. Z kolei w programach zarządzanych przez fundusze inwestycyjne średnia składka w przeliczeniu na uczestnika corocznie obniżała się o 194 zł w 2013 r., 20 zł w 2014 r., 92 zł w 2015 r. i 215 zł w 2016 r., jednak w ostatnim roku wzrosła o 355 zł. Jak już wspomniano, przyczyną powyższego był spadek liczby uczestników czynnych, który zaobserwowano zwłaszcza w programach realizowanych przez fundusze inwestycyjne.

⁷ Średnia wyliczona jako iloraz wartości sumy składek podstawowych odprowadzonych w ramach PPE w 2017 r. i średniej liczby uczestników, na rzecz których pracodawca odprowadzał składki podstawowe z początku i końca roku.

⁸ Średnia wyliczona jako iloraz wartości sumy składek dodatkowych odprowadzonych w ramach PPE w 2017 r. i średniej liczby uczestników wnoszących składki dodatkowe z początku i końca roku.

Z kolei w przypadku składek dodatkowych, w dwóch formach: w programach z zakładem ubezpieczeń oraz w programach z funduszem inwestycyjnym średnia składka dodatkowa wzrosła odpowiednio o 47 i 30 zł, natomiast w programach w formie pracowniczego funduszu emerytalnego każdy z uczestników wnoszących składki dodatkowe odprowadził w 2017 r. statystycznie o 94 zł mniej niż rok wcześniej. Ogółem wartość tego wskaźnika liczonego dla wszystkich form łącznie wzrosła w stosunku rocznym o 17 zł w porównaniu ze stanem na koniec 2016 r.

Dane dotyczące składek dodatkowych odprowadzanych w programach cechują się stosunkowo dużą zmiennością, a dodatkowo trudno o ich jednoznaczną interpretację. W roku 2013 r., liczba osób odprowadzających składki dodatkowe wzrosła aż o prawie 20%, jednak wartość tych składek była niższa niż rok wcześniej, co skutkowało obniżeniem się średniej wartości składki dodatkowej o blisko 180 zł. W 2014 r. mieliśmy do czynienia z sytuacją odwrotną: wartość odprowadzanych składek wzrosła w porównaniu z rokiem 2013, natomiast spadła liczba osób wnoszących te składki. Pozwoliło to na podwyższenie się średniego poziomu składki dodatkowej w PPE o 84 zł. Z kolei w 2015 r. nastąpił wzrost kwot składek dodatkowych, ale liczba osób dokonujących takich wpłat pozostała na poziomie z 2014 roku, co ponownie przełożyło się na zwiększenie wartości średniej składki dodatkowej o 90 zł. Odwrotna sytuacja miała natomiast miejsce w 2016 r., kiedy nastąpił wzrost liczby osób wnoszących składki dodatkowe (o 1,3 tys. osób), zaś suma składek pozostała na poziomie zbliżonym do odnotowanego na koniec 2015 r., co miało wpływ na nieznaczny spadek średnich wartości składek. W 2017 roku stabilny wzrost odnotowano zarówno w odniesieniu do liczby osób opłacających swoje składki, jak i kwoty tych składek.

Średnia roczna składka dodatkowa przypadająca na uczestnika w 2017 r. wzrosła o 17 zł.

Przeciętna kwota składki dodatkowej, podobnie jak w ubiegłych latach, jest najwyższa dla uczestników programów realizowanych przez pracownicze fundusze emerytalne i wynosi 2.006 zł, tj. ponad dwa razy więcej niż w formie ubezpieczeniowej.

Suma składek podstawowych odprowadzanych w 2017 r. przez pracodawców na rzecz uczestników stanowiła ponad 97% łącznej kwoty składek odprowadzonych na rachunki uczestników w omawianym okresie i wskaźnik ten nie zmienił się w stosunku do poprzedniego roku. Zatem zaledwie 3% składek, jakie trafia na rachunki uczestników PPE, pochodzi z dobrowolnych wpłat pracowników dokonywanych tytułem składki dodatkowej. Oceniając proporcje pomiędzy wielkością składek podstawowych i dodatkowych odprowadzanych w ramach PPE, należy jednakże pamiętać, iż znowelizowana ustawa o PPE, która weszła w życie z dniem 1 czerwca 2004 r. wprowadziła limit kwoty składek dodatkowych, które mogą być wpłacone przez uczestnika PPE w danym roku. Obecnie suma składek dodatkowych wniesionych przez uczestnika PPE do jednego programu w ciągu roku kalendarzowego nie może przekroczyć kwoty odpowiadającej czteroipółkrotności przeciętnego prognozowanego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej na dany rok. W 2017 r. była to kwota 19,2 tys. zł.

Średnia wysokość składki dodatkowej w PPE, podobnie jak i wartość środków wnoszonych w ramach IKE, kształtowała się w 2017 r., jak i we wcześniejszych latach,

znacznie poniżej wyznaczonych limitów: średnia roczna składka dodatkowa na jednego uczestnika PPE w 2017 r. wyniosła 1.209 zł (w 2016 r. 1.192 zł), zaś wysokość średniej wpłaty na IKE wyniosła 3,8 tys. zł (w 2016 r. – 3,7 tys. zł). Powyższe wartości świadczą o stosunkowo niskiej skłonności do oszczędzania na cele emerytalne z własnych środków, nie są zaś związane z ustawowymi ograniczeniami w zakresie limitów kwot, jakie mogą być wpłacone do dobrowolnych form oszczędzania w ramach III filaru.

6. WYPŁATY I WYPŁATY TRANSFEROWE

Zgodnie z ustawą o PPE, zgromadzone przez uczestnika na jego rachunku środki mogą podlegać wypłacie, wypłacie transferowej (do innego PPE lub na IKE) lub zwrotowi. Przesłanki do wycofania środków z programu, w każdym z wyżej wymienionych przypadków, są szczegółowo określone przepisami prawa.

Wypłata zgromadzonych oszczędności może nastąpić:

- na wniosek uczestnika po osiągnięciu przez niego 60 roku życia,
- po przedstawieniu przez niego decyzji o przyznaniu prawa do emerytury, po ukończeniu 55-ego roku życia,
- na wniosek osoby uprawnionej - w przypadku śmierci uczestnika,
- bez wniosku uczestnika w przypadku ukończenia przez niego 70 lat (o ile wcześniej nie wystąpił z wnioskiem o wypłatę środków).

W 2017 r. 15,8 tys. osób wypłaciło środki z rachunków prowadzonych w ramach pracowniczych programów emerytalnych. Łączna wartość wypłat wyniosła 499,7 mln zł, tj. o 67,8 mln zł więcej niż w 2016 r. Tym samym wartość wypłat zrealizowanych w 2017 r. wzrosła o 16% w porównaniu z rokiem 2016. Statystycznie osoba dokonująca wypłaty otrzymała 31,7 tys. zł, tj. o blisko 5 tys. zł mniej niż w 2016 roku.

W 2017 r. wartość wypłat z PPE wyniosła 499,7 mln zł.

Tabela 8: Wysokość wypłat oraz średnia wartość wypłaty przypadająca na 1 uczestnika

Forma PPE	Kwota wypłat (w tys. zł)		Średnia wypłata na uczestnika (w zł)	
	2016	2017	2016	2017
FI	225 842,6	258 146,9	36 280	30 997
PFE	78 905,9	71 078,0	47 591	49 155
ZU	127 185,8	170 485,4	32 093	30 997
Rynek PPE	431 934,3	499 710,4	36 462	31 685

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

Podobnie jak w poprzednich latach, w 2017 r. nastąpiło zwiększenie łącznej kwoty środków wypłacanych z PPE. Jednakże ze względu na znaczący wzrost liczby osób dokonujących wypłat (o blisko 4 tys. osób, do niespełna 16 tys. uczestników), statystyczna kwota wypłaty obniżyła się średnio o prawie 5 tys. zł. Jak już wspomniano w niniejszym opracowaniu, w ostatnim roku największa zmienność w zakresie uczestnictwa dotyczyła programów, w których zarządzającymi są fundusze inwestycyjne. I właśnie w tej formie najbardziej obniżyła się wartość przeciętnej wypłaty (o 5,3 tys. zł), co po części jest skutkiem wzrostu o 2,1 tys. osób dokonujących wypłaty z funduszy inwestycyjnych. W programach prowadzonych w formie ubezpieczeniowej, także znaczący wzrost liczby wypłacających środki z programu skutkowało obniżeniem

średniej wypłaty o 1,1 tys. zł. Natomiast w programach realizowanych przez pracownicze fundusze emerytalne wartość wypłaty wzrosła o 1,6 tys. zł do poziomu blisko 50 tys. zł.

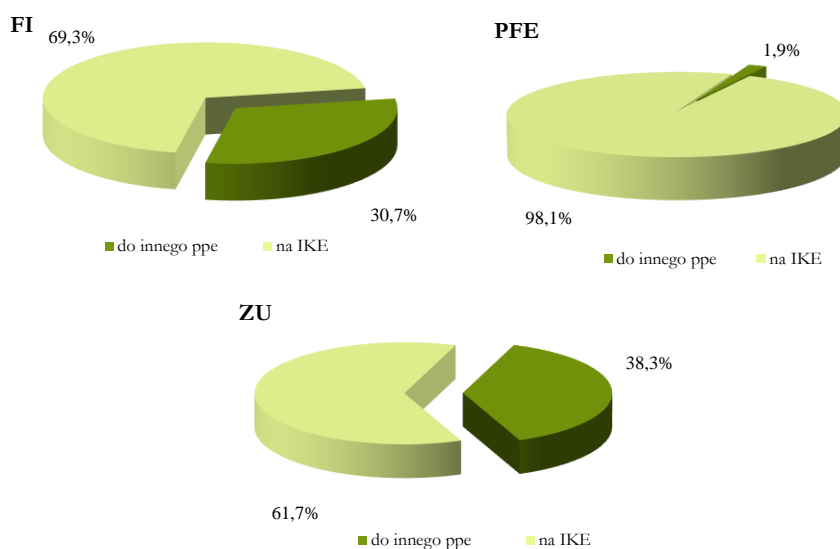
W PPE w formie pracowniczego funduszu emerytalnego istnieje możliwość wypłaty środków z programu w przypadku rozwiązania małżeństwa przez rozwód lub unieważnienia małżeństwa, albo umownego wyłączenia małżeńskiej wspólności majątkowej, w przypadku, gdy środki zgromadzone na rachunku członka pracowniczego funduszu były objęte małżeńską wspólnością majątkową. W związku z istotnym zwiększeniem się w ostatnich latach wypłat z tego tytułu, ich liczba jest przez organ nadzoru monitorowana. Po rekordowym pod tym względem 2014 roku, gdy suma wypłat wyniosła 28,2 mln zł i dotyczyły one 307 współmałżonków członków pracowniczego funduszu emerytalnego oraz 310 współmałżonków uczestników programów w formie umowy z funduszem inwestycyjnym, w 2015 i 2016 roku nie odnotowano zbyt dużej liczby tego rodzaju wypłat. Wypłaty te dotyczyły po około 50 osób w każdym roku, zaś ich łączna kwota w tym okresie wyniosła 5,5 mln zł. Z kolei w roku 2017 ponownie można było zaobserwować nieznaczny wzrost zainteresowania wypłatami z tego tytułu – dokonało ich 79 osób na kwotę 6,2 mln zł.

Przepisy regulujące działalność pracowniczych programów emerytalnych umożliwiają przekazanie zgromadzonych przez uczestnika w PPE środków do programu prowadzonego przez innego pracodawcę lub też na indywidualne konto emerytalne. W omawianym okresie dokonano transferów zgromadzonych w programach środków na kwotę ponad 328 mln zł, co jest wartością nieco wyższą niż przeciętna roczna wartość wypłat transferowych w ostatnich latach, kiedy kwoty te były zbliżone do 200 mln zł.

Ponad dwukrotnie w ciągu ostatniego roku wzrosła wartość wypłat transferowych dokonywanych pomiędzy pracowniczymi programami emerytalnymi i wyniosła prawie 103 mln zł. Tym samym, w porównaniu z 2016 rokiem nieco zmieniła się relacja pomiędzy wypłatami transferowymi dokonywanymi na IKE i na PPE: podczas gdy w 2016 roku z każdego ze 100 zł przenoszonych z programu do nowej instytucji finansowej, średnio 77 zł trafiało do podmiotów prowadzących IKE, zaś jedynie 23 zł pozostawało w systemie pracowniczych programów emerytalnych, w 2017 roku było to 69 do 31 zł.

W 2017 r. wartość wypłat transferowych z PPE wyniosła 328 mln zł.

Wykres 7: Struktura wypłat transferowych w 2017 r. w poszczególnych formach PPE

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

Tabela 9: Wartość wypłat transferowych do PPE prowadzonego przez innego pracodawcę

Forma PPE	Kwota wypłat transferowych dokonanych do innego PPE (w tys. zł)		Struktura (w %)	
	2016	2017	2016	2017
FI	16 773,8	62 751,9	36,9%	61,0%
PFE	771,2	397,6	1,7%	0,4%
ZU	27 882,0	39 664,8	61,4%	38,6%
Rynek PPE	45 427,0	102 814,4	100,0%	100,0%

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

Kwota zrealizowanych w 2017 roku wypłat transferowych do innego programu przekroczyła 100 mln zł i była istotnie wyższa niż wartości odnotowywane w ostatnich latach. Odmienne niż rok wcześniej, prawie 2/3 aktywów zostało przekazanych do innego funduszu inwestycyjnego, zaś ponad 1/3 do innego zakładu ubezpieczeń działającego w ramach systemu PPE (w 2016 roku proporcje były zbliżone, natomiast większość środków było transferowanych do instytucji ubezpieczeniowych). W 2017 roku transfery w ramach pracowniczych funduszy emerytalnych praktycznie nie występowały (udział przenoszonych aktywów w tej formie był niższy niż 1%).

Wypłaty transferowe zrealizowane do innych podmiotów działających na rynku PPE dotyczyły 3,4 tys. osób, co oznacza, że średnia wypłata transferowa dokonywana pomiędzy pracowniczymi programami emerytalnymi na jednego uczestnika wyniosła 29,8 tys. zł.

Z informacji uzyskanych od podmiotów zarządzających środkami w PPE wynika także, iż w 2017 r. uczestnicy pracowniczych programów emerytalnych przetransferowali 225,6 mln zł na indywidualne konta emerytalne. Wypłaty transferowe z PPE na IKE dotyczyły 8,0 tys. osób. Średnia wypłata transferowa środków z PPE na rachunek IKE w omawianym okresie wyniosła zatem 28,3 tys. zł i wzrosła na przestrzeni roku o 2,5 tys. zł.

**Transfer do PPE
wyniósł 102,8
mln zł.**

**Transfer na
IKE wyniósł
225,6 mln zł.**

Tabela 10: Wyплаты transferowe na IKE

	2016	2017
Liczba wypłat transferowych	5 728	7 968
Wartość wypłat transferowych (w tys. zł)	147 698	225 576
Średnia wypłata transferowa na rachunek IKE (w tys. zł)	25,8	28,3

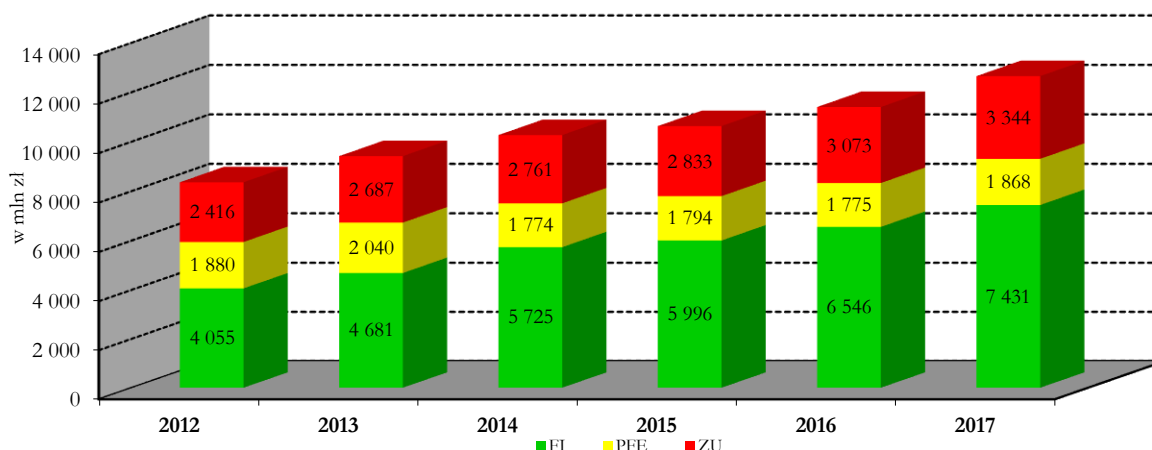
Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

7. AKTYWA ZGROMADZONE W PPE

Wartość aktywów zgromadzonych w PPE na koniec 2017 r. wyniosła 12,6 mld zł, co oznacza wzrost o 11,0% w stosunku do 2016 r.

Wykres 8: Aktywa PPE zgromadzone w poszczególnych instytucjach finansowych w latach 2012-2017

(według stanu na koniec danego roku)

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE, obliczenia własne

Przyrost wartości aktywów w 2017 roku dotyczył wszystkich form, w jakich mogą być realizowane programy. Najwięcej, gdyż o ponad 13% urosły aktywa zgromadzone w funduszach inwestycyjnych (nominalnie o 885 mln zł). W pozostałych dwóch formach wzrost aktywów wyniósł: 9% w formie ubezpieczeniowej oraz 5% w pracowniczych funduszach emerytalnych.

Znaczący, w skali ostatnich lat, przyrost wartości rynku PPE został osiągnięty przede wszystkim dzięki zyskom realizowanym przez zarządzających na działalności lokacyjnej. Roczne wpływy netto do PPE, wyznaczone jako odprowadzone w 2017 roku składki i wpłaty transferowe do PPE skorygowane o kwoty zrealizowanych przez uczestników wypłat i wypłat transferowych poza PPE wyniosły 617 mln zł. Kwota pozostała z ponad 1,2 mld zł rocznego przyrostu aktywów, po uwzględnieniu wpływów netto do PPE odnotowanych w 2017 roku, wynosi nieco ponad 0,6 mld zł i jest efektem inwestycji dokonywanych przez zarządzających środkami.

Największy udział w rynku PPE mierzony wartością zgromadzonych aktywów w 2017 r. miały – podobnie jak w latach ubiegłych - fundusze inwestycyjne. Na koniec 2017 r. wartość zgromadzonych oszczędności emerytalnych w tych instytucjach wynosiła 7 431 mln zł, co stanowiło ponad połowę całkowitej kwoty środków zgromadzonych w PPE.

8. PRZEPIY W ŚRODKÓW NA RACHUNKACH UCZESTNIKÓW PPE W 2017 R.

1) wypływ środków z PPE:

- w 2017 r. z PPE dokonano wypłat na łączną kwotę 499,7 mln zł, tj. o 67,8 mln zł więcej niż w 2016 r. Wypłaty te dotyczyły 15,8 tys. uczestników PPE (w 2016 r. wypłaty zrealizowało 11,8 tys. uczestników). Przeciętna wartość wypłaty w 2017 r. wyniosła 31,7 tys. zł (w 2016 r. 36,5 tys. zł),
- w omawianym okresie 11,4 tys. uczestników dokonało wypłat transferowych środków zgromadzonych w PPE, na łączną kwotę 328,4 mln zł, z czego 31% wartości wypłat stanowiły wypłaty transferowe dokonywane w ramach systemu PPE, zaś 69% transfery na IKE,

2) wpływ nowych środków do PPE:

- wpływy z tytułu składek podstawowych wyniosły w 2017 r. 1.224,6 mln zł, co oznacza, że na PPE pracodawcy wpłacili o 4,6% więcej środków niż w roku poprzednim,
- wpływy z tytułu składek dodatkowych wyniosły 40,8 mln zł, co oznacza, że uczestnicy PPE zasilili swoje rachunki kwotą o 5,0% wyższą niż w roku poprzednim,

3) wpływy netto, czyli wpływy nowych środków pomniejszone o wypływy kwot z PPE, wyniosły dla rynku 616,8 mln zł. W poszczególnych formach odnotowano następujące wpływy netto:

- w funduszach inwestycyjnych 478,2 mln zł,
- w zakładach ubezpieczeń 107,8 mln zł,
- w pracowniczych funduszach emerytalnych 30,7 mln zł.

9. ZMIANY ILOŚCIOWE I JAKOŚCIOWE W PPE

Na tle ostatnich lat, w roku 2017 zostało zlikwidowanych stosunkowo niewiele programów (31 PPE). Z uwagi na to, że liczba tworzonych programów była najwyższa od 2009 r., po raz pierwszy od kilku lat wzrosła ilość działających programów łącznie o 17 PPE, podczas gdy w ciągu ostatnich lat liczba ta obniżała się rocznie o kilkanaście programów (dla przykładu w 2016 r. o 18 PPE, w 2014 r. i 2015 r. o 6 i 10 PPE).

Wzorem ubiegłorocznych publikacji, poniżej znajduje się pogłębiona analiza i komentarz pozwalający właściwie ocenić to zjawisko.

Przyczyny likwidacji programów

Ogółem w 2017 roku z rejestru pracowniczych programów emerytalnych wykreślono **31 programów**. Szczegółowe zestawienie danych dotyczących likwidacji programów zamieszczono poniżej.

Tabela 14: PPE wykreślone w 2017 r.

Przyczyna likwidacji	Forma PPE			Ogółem
	FI	PFE	ZU	
Przyczyny określone w art. 7 ustawy o ppe (przekształcenia własnościowe i zmiany organizacyjne dot. pracodawców)	3	-	2	5
Upadłość pracodawcy (art. 40 ust. 2 pkt 1) ustawy o ppe)	-	-	-	
Likwidacja pracodawcy (art. 40 ust. 2 pkt 1) ustawy o ppe)	1	-	4	5
Zawarcie przez pracodawcę porozumienia w sprawie rozwiązania umowy zakładowej z reprezentacją pracowników (art. 40 ust. 2 pkt 3) ustawy o ppe)	4	-	8	12
Podjęcie przez pracodawcę jednostronnej decyzji o rozwiązaniu umowy zakładowej (art. 40 ust. 2 pkt 4) ustawy o ppe)	3	1	2	6
Spadek wartości środków zgromadzonych w programie poniżej kwoty ustalonej w umowie zakładowej (art. 40 ust. 2 pkt 2) ustawy o ppe)	-	-	2	2
Przyczyny określone w art. 40 ust. 3 ustawy o ppe (u pracodawcy będącego osobą fizyczną, wspólnika spółki cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej i komandytowo-akcyjnej brak pracowników będących uczestnikami programu)	-	-	-	-
Adnotacje o wykreśleniu programu (wykreślenie z urzędu)		-	1	1
Ogółem :	11	1	19	31

Źródło: UKNF, dane z rejestru pracowniczych programów emerytalnych

Z perspektywy rozwoju rynku pracowniczych programów emerytalnych, przyczyny likwidacji pracowniczych programów emerytalnych można podzielić na dwie grupy:

szeroko rozumiane przyczyny ekonomiczne oraz powody „techniczne”. Pierwsza grupa obejmuje likwidacje prowadzone w związku z likwidacją lub upadłością pracodawcy, trudną sytuacją finansową i niemożnością dalszego finansowania składek lub podjęcia decyzji o zakończeniu programu. W zdecydowanej większości tych przypadków, po zakończeniu procesu likwidacji następuje wycofanie środków z systemu PPE i odpływ osób, które uczestniczyły w programach. To właśnie tego rodzaju likwidacje mają wpływ na obniżenie wskaźników uczestnictwa i wartości zgromadzonych w programach aktywów.

Zupełnie inaczej należy natomiast interpretować wykreślenia programów dokonywane z tzw. przyczyn technicznych. Do tej grupy organ nadzoru zalicza zdarzenia, które formalnie wiążą się z koniecznością przeprowadzenia likwidacji programu, jednakże likwidacja ta nie prowadzi bezpośrednio do trwałej utraty uczestników i środków zgromadzonych w programie.

Podstawową okolicznością, która prowadzi do formalnej likwidacji pracowniczego programu emerytalnego, lecz nie powoduje realnego odpływu uczestników z systemu PPE są zmiany organizacyjne oraz przekształcenia własnościowe, jakie dotyczą pracodawców prowadzących programy (fuzje i przejęcia, likwidacja lub wydzielenie oddziałów posiadających status pracodawców etc.). Ich efektem częstokroć jest przejściowe realizowanie przez podmiot przejmujący, dwu lub więcej programów. Przepisy ustawy o pracowniczych programach emerytalnych wymagają, aby pracodawca znajdujący się w takiej sytuacji, w maksymalnym terminie 3 lat licząc od dnia przejęcia innego pracodawcy realizującego program, dokonał ujednoczenia prowadzonych programów. W konsekwencji programy prowadzone przez przejętych bądź zlikwidowanych (w przypadku oddziałów) pracodawców, ulegają wykreśleniu z rejestru PPE. Pracownicy tych pracodawców nadal są objęci pracowniczym programem emerytalnym, z tym jednakże zastrzeżeniem, że jest on prowadzony przez następcę prawnego dotychczasowego pracodawcy. W 2017 roku programów zlikwidowanych z przyczyn, **o których mowa w art. 7 ustawy o ppe było 5** (w 2016 r. - 18).

Innym powodem, skutkującym koniecznością wykreślenia pracowniczego programu emerytalnego z rejestru, jest stwierdzenie, iż w programie prowadzonym przez określoną kategorię pracodawców (osobę fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą, spółkę cywilną, spółkę jawną, spółkę partnerską, spółkę komandytowo-akcyjną i komandytową) nie uczestniczy żaden pracownik. Pracodawcy realizujący tego typu programy, zobowiązani są do zakończenia bytu prawnego takiego nieaktywnego programu. W 2017 r. nie odnotowano wykreśleń programów z tej przyczyny.

Podobnie, jeżeli w programie pozostają środki nielicznych pracowników, pracodawca ma prawo do zamknięcia przedsięwzięcia, które przestało spełniać swe ustawowe założenia. Takie możliwości stwarza przesłanka likwidacji programu określona w art. 40 ust. 2 pkt 2) ustawy o ppe. W tym trybie w 2017 zostały zlikwidowane **2 programy**. Należy też podkreślić, iż program, w którym nie uczestniczą już pracownicy, jak również nie są w nim odprowadzane składki, pomimo iż nadal figuruje w rejestrze, nie pełni już swojej podstawowej funkcji (zabezpieczenie emerytalne dla pracowników), dlatego jego

wykreślenie należy rozpatrywać tylko w kategoriach statystycznych, nie przeceniając znaczenia tego typu zdarzeń dla oceny rozwoju rynku PPE.

Podobnie należy interpretować skutki wykreśleń programów dokonywanych przez organ nadzoru w trybie niewnioskowym (z urzędu). Organ nadzoru ma możliwość zastosowania tego trybu, gdy stwierdzi, iż zostało zakończone postępowanie likwidacyjne lub upadłościowe pracodawcy prowadzącego pracowniczy program emerytalny, a podmiot obowiązany do złożenia wniosku o wydanie decyzji o wykreśleniu programu z rejestru nie złożył takiego wniosku (art. 41a ust. 1 pkt 1 ustawy o ppe). W 2017 roku powyższy tryb zastosowano w przypadku **1 programu** (w 2015 r. i 2016 r. było to po 5 PPE). Podobnie jak w przypadkach opisanych powyżej, również te programy były programami nieaktywnymi, a więc ich wykreślenie nie łączyło się ze znaczącą utratą uczestników czy spadkiem aktywów.

Podsumowując, z ogólnej liczby 31 przeprowadzonych w 2017 roku likwidacji pracowniczych programów emerytalnych, 8 miało przyczyny pozaekonomiczne. Pozostałe 23 wykreślenia spowodowane było przyczynami finansowymi leżącymi po stronie pracodawców: niemożnością dalszego opłacania składek, upadłością lub likwidacją, ale też i wspólną decyzją pracodawcy i reprezentacji pracowników o zakończeniu bytu programu. Najczęstszym powodem zamykania programów było w 2017 roku zawarcie przez pracodawcę z pracownikami porozumienia o likwidacji pracowniczego programu emerytalnego – 12 PPE. Dla porównania, w ostatnich latach liczba wykreśleń PPE z tej przyczyny wahała się od 9 w 2016 roku do 36 w 2013 roku.

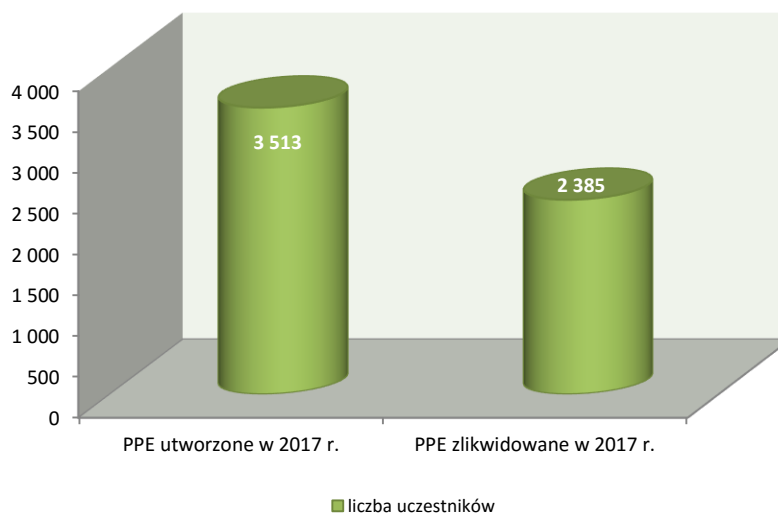
Należy podkreślić, iż pracodawca składając wniosek o wykreślenie programu z rejestru w związku z zawarciem porozumienia o likwidacji, nie wskazuje powodów, dla których porozumienie zostało zawarte. Stąd organ nadzoru nie posiada informacji, które umożliwiłyby analizę przyczyn zawierania tego rodzaju porozumień. Nie można jednak wykluczyć, iż nie we wszystkich przypadkach odnotowanych w 2017 r. zawarcie porozumienia było uzasadnione sytuacją finansową przedsiębiorstwa. Decyzja reprezentacji pracowników o rozwiązaniu umowy zakładowej może być także np. skutkiem negocjacji związanych ze zmianą wysokości wynagrodzeń w przedsiębiorstwie, kosztem prowadzenia na rzecz pracowników programu. Za pozytywny sygnał należy jednak uznać coroczne zmniejszanie się liczby likwidacji dokonywanych w związku z zawieraniem porozumień pomiędzy pracodawcą i pracownikami.

Skutki zmian ilościowych na rynku PPE

Oceniając skutki dokonanych w 2017 r. likwidacji programów w kontekście rozwoju rynku pracowniczych programów emerytalnych, należy zestawić przedstawione powyżej dane z liczbą programów utworzonych w ubiegłym roku (48 PPE). Po raz pierwszy od 2011 roku, liczba programów rejestrowanych przewyższyła liczbę programów wykreślonych z rejestru (przyrost liczby programów), podczas gdy w ostatnich latach następował faktyczny spadek liczby funkcjonujących programów. Rzeczywisty wpływ tych zdarzeń na rozwój rynku PPE można ocenić analizując zmiany w zakresie uczestnictwa oraz wartości

środków zgromadzonych na kontach uczestników programów zlikwidowanych i utworzonych w 2017 roku.

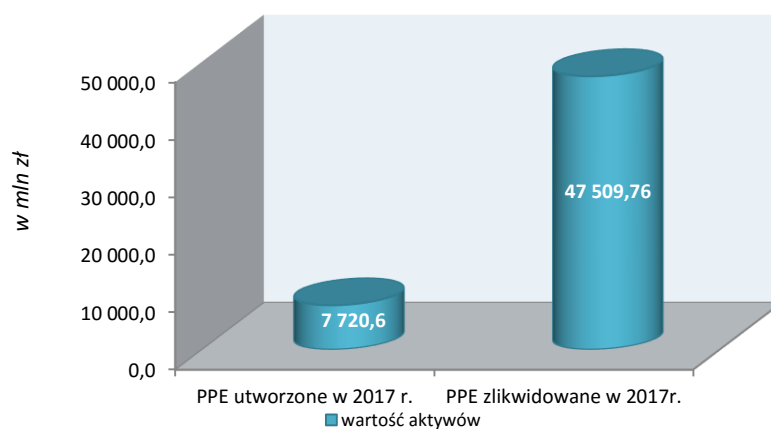
Wykres 9: Liczba uczestników w programach utworzonych i zlikwidowanych w 2017 roku
(wg stanu na 31.12.2017 r.)

Źródło: UKNF: dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Z pozyskanych przez UKNF danych wynika, iż do 48 programów utworzonych w 2017 roku do dnia 31 grudnia 2017 r. przyjęto 3,5 tys. pracowników. Jednocześnie szacowany ubytek uczestników wynikający z likwidacji programów w 2017 r. wyniósł 2,4 tys. osób (uwzględniono tu osoby dokonujące w 2017 roku wypłat transferowych na IKE oraz osoby, które posiadały jeszcze środki w zlikwidowanych programach według stanu na 31.12.2017 r.). Po skompensowaniu tych wielkości, przyrost uczestnictwa netto, uwzględniając tylko programy wpisane i wykreślone w 2017 roku wyniósł **1.128 osób**.

Wykres 10: Wartość aktywów w programach utworzonych i zlikwidowanych w 2017 roku
(wg stanu na 31.12.2017 r.)

Źródło: UKNF - dane pozyskane od podmiotów zarządzających środkami w PPE; obliczenia własne

Porównanie wartości aktywów zgromadzonych w programach zarejestrowanych w 2017 r. z aktywami programów zlikwidowanych (a dokładnie z kwotami wypłaconymi tytułem wypłat transferowych na IKE z programów zlikwidowanych w 2017 r. i środkami, które jeszcze w tych programach pozostały) wskazuje na utrzymanie się tendencji z 2016 roku, kiedy to aktywa programów zlikwidowanych przewyższyły środki, które w 2017 r. napłynęły do programów nowo utworzonych. Co więcej, różnica między tymi wielkościami jest w tym roku znacząca i wynosi blisko 40 mln zł (w latach 2012-2015, w których dokonywano już tego rodzaju analiz, kwoty wpływające z programów rejestrowanych w znaczący sposób przewyższały ubytek aktywów spowodowany likwidacją programów, ewentualnie, jak w 2015 roku, były równe).

Przyczyny powyższego są złożone. Jako pierwszą należy wskazać znacząco niższą wartość aktywów wniesionych do programów zarejestrowanych w 2017 roku, co z kolei można tłumaczyć brakiem wśród pracodawców je zakładających podmiotów znaczących, o dużej liczbie pracowników i potencjalnie dużej skali PPE (w żadnym z nowych programów liczba uczestników nie jest wyższa niż 1.000 osób). Po drugie, jak już wskazano wcześniej, 5 programów zostało zlikwidowanych z przyczyn, o których mowa w art. 7 ustawy o pracowniczych programach emerytalnych, a więc np. w następstwie ustawowych dostosowań po dokonaniu fuzji pracodawców. Takie dostosowania, formalnie prowadzone w trybie likwidacji programu, wiążą się z możliwością dokonania wypłaty transferowej na indywidualne konto emerytalne uczestnika programu, bądź zwrotu środków, co oznacza – według przyjętej tu metodologii – ubytek aktywów z systemu PPE. Z uwagi na to, iż w 2017 roku likwidacje programów z przyczyn, o których mowa w art. 7 ustawy o ppe dotyczyły także podmiotów, których programy osiągnęły znaczącą skalę tak pod względem liczby uczestników, jak i wartości zgromadzonych aktywów, przeniesienie części aktywów uczestników tych programów poza PPE wpłynęło w wymierny sposób na szacowany tu „ubytek” aktywów z systemu emerytalnego związany z likwidacją programów (kwotę tę można oszacować na 13,6 mln zł). Jako trzecią przyczynę powstania 40 milionowej luki między wpływami a ubytkiem środków z PPE można też wskazać, że większość programów została utworzona pod koniec roku – 26 PPE w IV kwartale, w tym 16 programów w grudniu, a zatem proces uruchamiania tych programów, a co za tym idzie pierwsze wpłaty, będą następować dopiero w 2018 roku.

Z powyższych zestawień wynika, że w 2017 roku, pomimo nominalnego przyrostu liczby programów (o 17 programów) nie nastąpił znaczący wzrost uczestnictwa netto (jedynie o 1,1 tys. osób), zaś ubytek aktywów PPE wyznaczony jako różnica między aktywami wniesionymi do systemu z programów rejestrowanych w 2017 r. oraz aktywami „utraconymi” wskutek likwidacji programów w 2017 r. wyniósł prawie 40 mln zł.

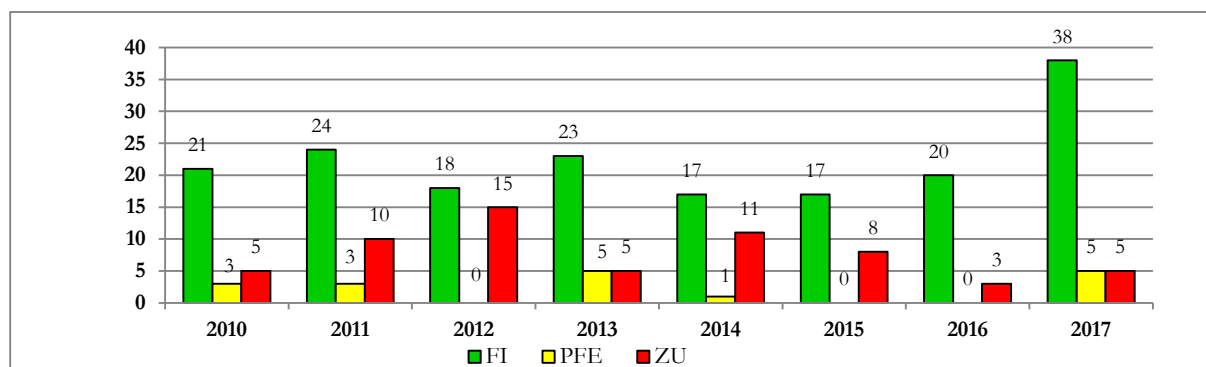
10. PROGRAMY UTWORZONE W 2017 ROKU

W poprzednim rozdziale przeprowadzono analizę przyczyn i skutków dokonanych w 2017 r. likwidacji programów. Dla dopełnienia obrazu zmian zachodzących na tym rynku warto nieco miejsca poświęcić także wpisom do rejestru i podmiotom zakładającym pracownicze programy emerytalne w 2017 r.

Zmiany ilościowe

W 2017 r. utworzono 48 pracowniczych programów emerytalnych, co jest najwyższą wielkością od 2009 roku (w ostatnich latach liczba zakładanych programów mieściła się w przedziale 23-37 programów rocznie). Największy odsetek zakładanych PPE stanowią programy, w których składki są zarządzane przez fundusze inwestycyjne. Zazwyczaj tego typu programów powstawało około 20, zaś w 2017 r. utworzono ich prawie dwukrotnie więcej – 38 PPE. Ponadto w ostatnim roku utworzono po 5 programów w formie ubezpieczeniowej oraz w formie pracowniczego funduszu emerytalnego, co warto odnotować, bowiem ostatnio nie powstawały programy w tej formie.

Wykres 11. Liczba wpisów w danym roku w podziale na formy

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

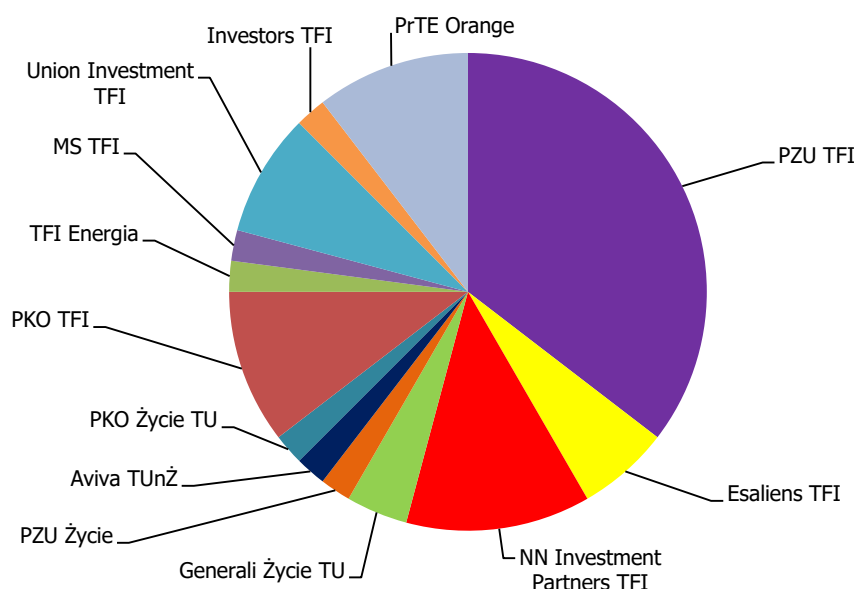
W ostatnich latach następuje stały wzrost zainteresowania produktem oferowanym przez fundusze inwestycyjne jako formą PPE. Powyższe ma zapewne po części związek ze wzrostem popularności funduszy inwestycyjnych w Polsce i ich znaczenia na rynku finansowym. Z kolei formę ubezpieczeniową, której popularność zapewniły przede wszystkim funkcjonujące w zakładach pracy grupowe ubezpieczenia na życie, które w latach 2004-2005 były masowo przekształcane w PPE, w ostatnich latach cechuje mniejsza aktywność na rynku PPE. Jeżeli wziąć pod uwagę udział każdej z tych form w ogólnej liczbie PPE w roku 2005 (po zakończeniu procesu przekształcania ubezpieczeń grupowych w pracownicze programy emerytalne) oraz na koniec 2017 roku okaże się, iż w ciągu 12 lat udział programów w formie ubezpieczeniowej spadł z 78,3% do 61,2% (o 17,1 pkt. proc.), a jednocześnie o niemal identyczną wartość (17,4 pkt. proc.) wzrósł udział PPE z funduszem inwestycyjnym – z 18,9% do 36,3%. Za spadek udziału programów ubezpieczeniowych w ogólnej liczbie PPE odpowiada nie tylko mniejsza liczba rejestracji, ale również znaczna liczba wykreśleń dotyczących programów prowadzonych właśnie w tej formie. Wydaje się, iż powyższe może mieć związek

z zamykaniem programów przez niektórych pracodawców, którzy wcześniej dokonali przekształcenia ubezpieczenia grupowego w pracowniczy program emerytalny, jeżeli program ten – w jakimś zakresie - nie spełnił oczekiwań pracodawcy i pracowników.

Institucje finansowe

Podmioty zakładające programy w 2017 roku powierzyły składki aż 13 różnym podmiotom finansowym, wśród których jest 8 towarzystw funduszy inwestycyjnych (w tym dwa nieobecne dotąd na rynku PPE), 4 zakłady ubezpieczeń na życie i jedno pracownicze towarzystwo emerytalne. Zdecydowanie najczęściej wybieraną do roli zarządzającego środkami instytucją było Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych PZU SA, które zwiększyło swój udział w rynku o 17 programów oraz NN Investment Partners TFI – 6 rejestracji. Kolejne 3 podmioty: PKO TFI S.A., PrTE Orange oraz Union Investment TFI S.A. wybrało po 4-5 pracodawców. W przypadku pozostałych podmiotów zarejestrowano po 1-3 programy z tymi instytucjami w roli zarządzających.

Wykres 12. Struktura utworzonych w 2017 roku PPE według instytucji finansowej

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Pracodawcy zakładający PPE

W 2017 r. łącznie 50 pracodawców utworzyło 48 pracowniczych programów emerytalnych (jeden program ma charakter międzyzakładowy i został utworzony przez 3 pracodawców). Największą grupę pracodawców tworzących programy stanowiły – jak co roku - podmioty zorganizowane w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością – 35 PPE oraz spółki akcyjnej – 9 PPE. Ponadto 4 programy zostały utworzone przez spółdzielnie oraz po jednym przez osobę fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą i przez fundację.

Programem o potencjalnie największym zasięgu pod względem liczby uczestników zarejestrowanym w 2017 roku jest program utworzony przez Wojskowe Zakłady Lotnicze nr 2

S.A. w Bydgoszczy. Warto także wspomnieć o jednym z programów międzyzakładowych, do którego w 2017 roku przystąpiło 26 nowych pracodawców (nie jest to w sensie formalnym rejestracja programu, lecz jego zmiana, dlatego nie jest ujmowany w prezentowanej w tym rozdziale statystyce). Do tego programu, realizowanego dla Grupy BPS, w 2017 roku przystąpiło ponad 1,1 tys. nowych uczestników.

Struktura terytorialna

Co trzeci pracodawca, który w 2017 r. utworzył program działał na terenie województwa mazowieckiego. W dalszej kolejności najliczniej reprezentowani są pracodawcy z wielkopolskiego i dolnośląskiego (odpowiednio 7 i 5 programów). Cztery PPE powstały w województwie małopolskim, zaś po 3 w łódzkim, pomorskim i zachodniopomorskim. Choć jeden program został także utworzony na terenach województwa kujawsko-pomorskiego, opolskiego, podkarpackiego i śląskiego. Uwagę zwraca z jednej strony stosunkowo duże rozproszenie siedzib pracodawców pomiędzy województwami (choć najsilniej reprezentowana jest Polska centralna oraz tereny bardziej zurbanizowane), z drugiej zaś brak nowych programów na terenach tzw. ściany wschodniej.

Tabela 15: Pracodawcy, którzy utworzyli PPE w 2017 roku w podziale na województwa

Województwo	Liczba utworzonych PPE w danym województwie
dolnośląskie	5
kujawsko-pomorskie	2
lubelskie	-
lubuskie	-
łódzkie	3
małopolskie	4
mazowieckie	18
opolskie	2
podkarpackie	2
podlaskie	-
pomorskie	3
śląskie	1
świętokrzyskie	-
warmińsko-mazurskie	-
wielkopolskie	7
zachodniopomorskie	3

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

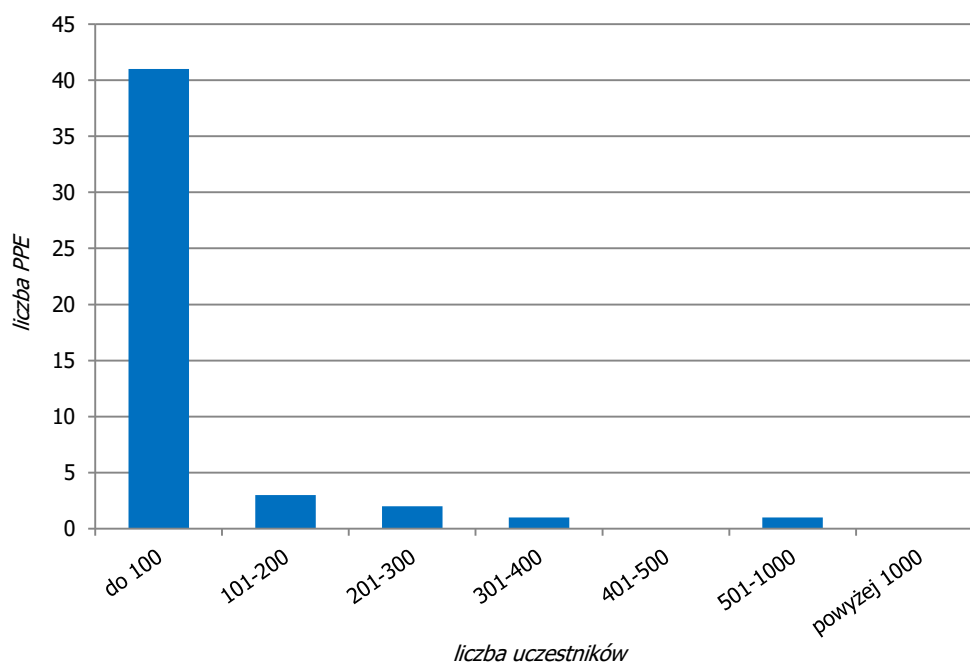
Uczestnicy

W 2017 roku nie powstał żaden program, w którym liczba uczestników przekroczyłaby 1.000 osób. Najliczniejszy spośród nowo zarejestrowanych programów utworzył WZL nr 2 S.A. z siedzibą w Bydgoszczy (dotychczas przystąpiło do niego blisko 700 osób). W 6 nowych PPE uczestniczy między 100 a 400 osób, natomiast aż w 41 liczba uczestników jest niższa niż 100

osób. Należy jednak pamiętać, o czym wspomniano już wcześniej, że w tej ostatniej zbiorowości znaczny udział mają programy zarejestrowane w ostatnich miesiącach roku (w samym grudniu powstało 16 programów), w których proces przyjmowania pracowników do PPE bądź to nie rozpoczął się w 2017 r., kiedy gromadzone były niniejsze dane, bądź też nie uległ jeszcze zakończeniu.

Poniżej przedstawiono szczegółowe zestawienie, obrazujące liczbę programów utworzonych w 2017 roku w podziale według wielkości programów mierzonej ilością uczestników.

Wykres 13. Liczba uczestników w PPE utworzonych w 2017 roku

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

Składki podstawowe

W programach utworzonych w 2017 roku najczęściej ustalano wysokość składki podstawowej na średnim poziomie – w 14 PPE składka wynosi 3-3,99%, zaś w kolejnych odpowiednio 10 i 7 programach: 4-4,99% i 2-2,99%. Na pełne wykorzystanie ustawowego limitu 7% wynagrodzenia uczestnika zdecydowano się w 5 programach, przy czym w jednym z nich składka jest dodatkowo ograniczona kwotowo do 150 zł. Stosunkowo niewielka grupa pracodawców zdecydowała o kwotowym określeniu wysokości składki (10 PPE), zaś składka w nich wynosi od 30 do 205 zł.

W porównaniu z 2016 rokiem daje się przede wszystkim zauważyć spadek odsetka nowych programów, w których składka jest równa 7-procentowemu limitowi – w 2016 było to 30%, podczas gdy w 2017 r. 10% zarejestrowanych PPE. Z kolei w dwóch na trzy nowe programy wybierano składkę nie niższą niż 2% i nie wyższą niż 5%. Przyczyny tej zmiany mogą być złożone: od zmiany oceny przyszłej sytuacji ekonomiczno-finansowej przez pracodawców tworzących programy do planów wdrożenia w niedługim czasie pracowniczych planów kapitałowych, w których jedynie prowadzenie programu ze składką podstawową co najmniej 3,5% uprawniałoby do zwolnienia z konieczności zakładania takiego planu.

Tabela 16: Składka podstawowa w programach utworzonych w 2017 roku

Wysokość składki podstawowej z umowy emerytalnej	Sposób naliczania składki	Liczba PPE
poniżej 1%	procentowo	-
1%-1,99%	procentowo	1
2%-2,99%	procentowo	7
3%-3,99%	procentowo	14
4%-4,99%	procentowo	10
5%-5,99%	procentowo	1
6%-6,99%	procentowo	-
7,00%	procentowo, 1 ppe posiada ograniczenia kwotowe (150 zł)	5
1-99 zł	kwotowo	4
100 zł-200 zł	kwotowo	5
200 zł-300 zł	kwotowo	1
Ogółem PPE		48

Źródło: UKNF - dane z rejestru PPE; obliczenia własne

11. KONKLUZJE

Rok 2017 upłynął w oczekiwaniu na przedstawienie projektu ustawy wprowadzającej Pracownicze Plany Kapitałowe (PPK) – zapowiadanej od 2016 roku instytucji, dzięki której wzmocniony ma zostać segment dobrowolnych oszczędności emerytalnych. Ostatecznie, projekt ustawy został przekazany do konsultacji społecznych oraz uzgodnień resortowych dopiero w połowie lutego 2018 r., jednak trwające prace legislacyjne i tocząca się równoległe medialna debata stały się przyczyną ożywienia, jakie można było zaobserwować w ubiegłym roku także w segmencie pracowniczych programów emerytalnych. Po wejściu ustawy o PPK w życie mają bowiem obok siebie funkcjonować pracownicze programy emerytalne i pracownicze plany kapitałowe. Z uwagi jednakże na to, że cel ich działania jest zbliżony, a realizacja wiąże się z obciążeniami finansowymi, nie wydaje się, aby firmy w przyszłości decydowały się na zakładanie zarówno PPE, jak i PPK. Dlatego też niektórzy z pracodawców, nie czekając na zakończenie prac nad PPK, zakładają pracownicze programy emerytalne, które mają zwolnić ich w przyszłości z obowiązku utworzenia PPK.

Strategia ta przełożyła się na zwiększoną w stosunku do ostatnich lat liczbę rejestracji programów: podczas gdy w latach 2010-2016 powstawało średnio 30 programów rocznie, w 2017 r. utworzono ich 48. Co więcej, ponad połowa programów została utworzonych w czwartym kwartale, zaś ponadnormatywny napływ wniosków o rejestrację nowych programów utrzymuje się również w 2018 r. O wzroście zainteresowania rynkiem PPE w ostatnim roku świadczy także inna wielkość: w nowo powstałych programach środkami zarządcą będzie aż 13 różnych instytucji finansowych uprawnionych do oferowania pracowniczego programu emerytalnego, w tym dwie nieobecne dotychczas na tym rynku. Wydaje się, że podmioty finansowe ponownie dostrzegły potencjał tego segmentu i dlatego zwiększyły zaangażowanie i sprzedaż tego produktu emerytalnego. Z kolei pracodawcy, ze względu na sprzyjającą koniunkturę na rynku pracy (rekordowo niskie bezrobocie), prawdopodobnie mogli zacząć poszukiwać instrumentu, który byłby interesującym bonusem dla pracowników i czynił zatrudnienie u nich atrakcyjniejszym. Dodatkowo, pozytywnie mogły być też postrzegane same produkty inwestycyjne oferowane w ramach PPE, bowiem wyniki inwestycyjne osiągnęte przez zarządzających były satysfakcjonujące, ze względu na dobrą koniunkturę na rynkach akcji i instrumentów dłużnych.

Podsumowując tę blisko 20-letnią działalność programów, trzeba zwrócić uwagę, że ich rozwój nie przebiega w spektakularny sposób, ale każdego roku do grona uczestników PPE dołącza kilka tysięcy osób (ostatni rok był tu wyjątkiem, ponieważ liczba uczestników netto nie uległa istotnym zmianom). Z roku na rok rosną też profity związane z uczestnictwem w programie: w 2017 roku statystyczny uczestnik programu dokonujący wypłaty środków, np. w sytuacji osiągnięcia wieku emerytalnego, otrzymywał blisko 32 tys. zł. Niemal identycznie kształtował się przeciętny stan rachunku osoby oszczędzającej w PPE. Ogółem na kontach uczestników wszystkich programów na koniec 2017 r. pozostawało 12,6 mld zł.

Pracownicze programy emerytalne zyskują pozytywne oceny u podmiotów, które zdecydowały się na ich wdrożenie. Jak wynika z badań przeprowadzonych na zlecenie jednego z towarzystw

funduszy inwestycyjnych⁹, których omówienie zamieściła „Rzeczpospolita” pracownicy objęci PPE są z nich zadowoleni – deklaruje to aż 91% respondentów. Co więcej, 70% biorących udział w badaniu osób reprezentujących pracodawców, którzy zdecydowali się na utworzenie programu, także pozytywnie ocenia ten produkt. Wśród zalet programów wymieniają oni to, że „PPE podnoszą poziom oszczędności pracowników oraz zwiększają ich satysfakcję i lojalność, a także to, że pozwalają firmie stać się bardziej konkurencyjną na rynku”.

Mimo ewidentnych korzyści płynących zarówno z uczestnictwa, jak i faktu posiadania przez pracodawcę PPE, pracownicze programy emerytalne nie mogą być uznane za produkt powszechny. Jest tak nie z racji ich niedostępności (elitarności), ale raczej z powodu niedostatecznego uświadomienia społeczeństwu potrzeby dodatkowego oszczędzania na emeryturę, po części także ze względu na brak presji, jakiej nie byli poddawani pracodawcy działający w ostatnich latach na rynku i w otoczeniu bardziej sprzyjającym im, aniżeli pracownikom, w końcu z uwagi na ograniczone możliwości wyasygnowania przez firmy dodatkowych środków finansowych na składki pracowników. Jeśli odnieść liczbę partycypujących w programach do ogółu zatrudnionych albo wyznaczyć odsetek firm posiadających PPE wśród wszystkich polskich pracodawców, okaże się jak nikły odsetek Polaków korzysta z dobrodziejstw tego systemu. O konieczności uzupełnienia przyszłej emerytury, zwłaszcza w obliczu zmian demograficznych, które będą wpływać już w niedalekiej przyszłości na stabilność i wypłacalność systemu emerytalnego, nie trzeba zaś nikogo przekonywać.

Obserwacja tempa rozwoju III filara w obecnym kształcie musiała doprowadzić do wniosku, że bez wprowadzenia jakiejś formy obligatoryjności systemu, w najbliższych latach nie zostanie zgromadzony satysfakcjonujący poziom oszczędności emerytalnych. Dlatego też oferowanie przez pracodawcę projektowanych PPK będzie obowiązkowe, w ustalonych ustawowo dla poszczególnych grup podmiotów terminach. Takie rozwiązanie ma odróżniać dyskutowany obecnie system PPK od PPE, w którym inicjatywa założenia programu leży przede wszystkim po stronie pracodawcy. Różnice dotyczyć mają również współfinansowania składek przez pracownika (w PPE składkę opłaca przede wszystkim pracodawca) oraz szeregu innych kwestii, które nie będą tu omawiane.

Pełne wdrożenie systemu PPK niewątpliwie diametralnie zmieni obraz III filara systemu emerytalnego w Polsce. W krótkim okresie, w fazie obejmowania poszczególnych grup podmiotów obowiązkiem założenia planu, efekty nie będą spektakularne (pod koniec drugiego roku działania systemu aktywa PPK mają wynieść 18 mld zł). Natomiast w długim okresie, o ile Polacy zaakceptują taką formułę oszczędzania i nie będą masowo występować z planów, oszczędności emerytalne powinny rosnąć w tempie o wiele wyższym, niż w przypadku PPE.

Sama instytucja PPE, pomimo że deklarowana jest wola jej zachowania w niemal niezmienionej formule, zostanie prawdopodobnie w znacznej części zastąpiona przez PPK. Po okresie szybszego rozwoju, co miało miejsce pod koniec 2017 r. i trwa do dzisiaj, nastąpi zapewne faza stagnacji, gdyż zdecydowana większość pracodawców będzie zobligowana do posiadania PPK. Pożądane byłoby jednak takie ukształtowanie na gruncie procedowanego

⁹ Badania przeprowadzone przez ARC Rynek i Opinia na zlecenie Union Investment TFI, Regina Skibińska „Pracodawcy zadowoleni z PPE” *Rzeczpospolita*, 14.05.2018 r.

projektu ustawy wzajemnych relacji między PPE i PPK, aby nie stanowiły one konkurencji względem siebie, lecz uzupełniały się wzajemnie i wychodziły naprzeciw innym oczekiwaniom i potrzebom.

Warto także, obecną już w mediach (tyle że w większości branżowych i specjalistycznych) dyskusję dotyczącą zabezpieczenia emerytalnego wykorzystać do budowania świadomości emerytalnej społeczeństwa. Należy też wykorzystać czas dobrej koniunktury gospodarczej na zmianę postrzegania roli pracodawców w systemie emerytalnym, poprzez upowszechnianie świadomości o konieczności uczynienia ich współodpowiedzialnymi za zabezpieczenie emerytalne pracowników, co ma miejsce choćby w krajach Europy Zachodniej czy Ameryki Północnej. Bez tych wszystkich działań system PPK może nie uzyskać skali, jaką zakładają projektodawcy i która pozwoliłaby na zauważalne podniesienie w przyszłości świadczeń emerytalnych ze środków pochodzących z III filara.

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Struktura PPE według liczby programów w poszczególnych formach	9
Wykres 2. Struktura PPE według liczby uczestników w poszczególnych formach	10
Wykres 3. Struktura PPE według wartości aktywów w poszczególnych formach	10
Wykres 4: Rozwój PPE – liczba programów oraz liczba uczestników PPE w latach 2003-2017	13
Wykres 5: Struktura PPE utworzonych w 2016 r. i 2017 r. według sposobu określenia składki podstawowej	17
Wykres 6: Łączna suma składek odprowadzonych do PPE w danym roku w latach 2012-2017	17
Wykres 7: Struktura wypłat transferowych w 2017 r. w poszczególnych formach PPE	22
Wykres 8: Aktywa PPE zgromadzone w poszczególnych instytucjach finansowych w latach 2012-2017	23
Wykres 9: Liczba uczestników w programach utworzonych i zlikwidowanych w 2017 roku (wg stanu na 31.12.2017 r.)	29
Wykres 10: Wartość aktywów w programach utworzonych i zlikwidowanych w 2017 roku (wg stanu na 31.12.2017 r.)	29
Wykres 11. Liczba wpisów w danym roku w podziale na formy	31
Wykres 12. Struktura utworzonych w 2017 roku PPE według instytucji finansowej	32
Wykres 13. Liczba uczestników w PPE utworzonych w 2017 roku	34

SPIS TABEL

Tabela 1. Wybrane dane dot. rynku PPE w latach 2008-2017	8
Tabela 2: Udział pracodawców w rynku PPE w podziale na województwa	11
Tabela 3: Udział pracodawców w rynku PPE w podziale na formę prawną	12
Tabela 4: Liczba uczestników czynnych i biernych w PPE (w tys.)	14
Tabela 5: Struktura rynku PPE według wielkości programów (stan na dzień 31.12.2017 r.)	15
Tabela 6: Wysokość składki podstawowej określona w umowie zakładowej	16
Tabela 7: Wysokość średniej rocznej składki podstawowej i dodatkowej na uczestnika (w zł)	18
Tabela 8: Wysokość wypłat oraz średnia wartość wypłaty przypadająca na 1 uczestnika	20
Tabela 9: Wartość wypłat transferowych do PPE prowadzonego przez innego pracodawcę	22
Tabela 10: Wypłaty transferowe na IKE	23
Tabela 14: PPE wykreślone w 2017 r.	26

Tabela 15: Pracodawcy, którzy utworzyli PPE w 2017 roku w podziale na województwa	33
Tabela 16: Składka podstawowa w programach utworzonych w 2017 roku	35

KNF

**KOMISJA
NADZORU
FINANSOWEGO**

URZĄD KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO
Plac Powstańców Warszawy 1
00-950 Warszawa

tel. (+48 22) 262-50-00
fax (+48 22) 262-51-11 (95)
e-mail: knf@knf.gov.pl

www.knf.gov.pl